

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים

דף Lamed Zayin

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

במ' (א) נכירות נט.
(ב) כ"מ נט. (ומסכתא
דשבת פ"ח תוספתא כ"מ
פ"ח)

הנהגות הב"ח

- (א) במ' כאשר נז' ה'
אלוהי מה אמ'
(ב) שם בתחלה בשבת
אבל שוין בראשון;
(ג) רש"י ד"ה ר' רב אמר
וכי קמיה ליה השכר:
(ד) ד"ה ר' יוחנן וד"ה
קטן משום דקא מהי
הד"ה השכר הפ"ד ויזכיר
קטן נמחק;
(ה) ד"ה תרין וט' קטן
קטני משום:
(ו) ד"ה הגלגה היא
ומישר שר כ"ל ויזכיר
דקמיה נמחק.

תורה אור

במ' א' וא"י צ"ה י' פעת
הואו דלפ"ה אתם הקים
ומשפטים לעשוקם אתם
בארץ אשר אתם עבדים
שמה קרשית:
(ג' מס' ד' ת'
ב' ראה קרתי אתכם
הקים ומשפטים באשר
צונו י' אלהי לעשות פן
קרב הארץ אשר אתם
באים שמה קרשית:
(ד' מס' ד' ת')

פ' הרא"ש

במקום שנוטלין שבר על
המקרא. ואם היה מלמדו בחנם
היה הוא מוחל לו על השכר
ומתנהו מאי פסקא. שיעולם
נוטלין שבר על המקרא ולא
על המורה ולא קמיה אפסא:
מה אמ' כחם. צוה אותו ללמד
אתכם כחם כמר שהוא למדני
בחנם: שבר שימור. נוטלין על
נערים קטנים הולמים מקרא
לשטורם שלא ילכו ברחובות
ובשוקין ויזיקו ויחזבו לרברים
ועי' שבר פיסוק טעמים.
לגנן המקראות כהנחתן ולא
דאורייתא הוא שרי לטול
שבר עליו: לא ילמדנו מקרא.
בקטן אמ' הרי קטן תנאה
ממנו: אם היה גדול מלמד לו
ולבניו מקרא. לו פשוט גדול
הוא אמ' שרי שימור ואין
נוטלין עליו. שבר ולבניו
משום דמורה קעביד (ולא) ג'י
רש"א אפי' כתי שימור ולא
מהני לו מירי. היינו דאין
קורין בתחילה. משום דאמר
ליטול שבר בשבת אבל שוין
שכר ידעו בפסד ראשונה
פיסק טעמים ועל שאר
השימור אינו נוטל שבר אלא
למאן דאמר שרי שימור אמאי
אין קורין בתחילה ואמאי
שוין דמה לי פסד ראשונה

והא קא משמע לן. מתני' דאפי' במקום שנוטלין שבר וכו'. ולהכי
לא ילמדנו מקרא דהאילו ושרי למשקל שבר אם מלמדו בחנם מהני
ליה מן השכר שהיה לו ליתן: רב אמר. מאי טעמא היתירו למשקל
שבר מן המקרא מפני שאין נוטלין שבר אלא על שבר שימור שמשמירין

המיעוקות שאין מניחין אותן ללאות
ולעסוק בדברים בטלים ולא שבר
לימוד המקרא וקטנים דלריכין שימור
למדיו מקרא ולא גדולים ולהכי לא
ילמדנו מקרא לקטנים בחנם דהאילו
ושרי למשקל עלייהו שבר מלמדו
ולשכר שהיה לו ליתן אבל מלמדו
מדרש דקטנים אין לומדים מדרש
אלא לגדולים וגדולים לית להו שבר
שימור ולא קמיה להו כלל ולהכי
שרי: ורבי יוחנן אומר שבר פיסוק
טעמים. שקיל מנייהו שמלמדם ניקוד
וטעמים והואו שבר מ' למשקל
ופיסוק טעמים אינו אלא במקרא
ולהכי לא ילמדנו מקרא: (ד' בקטן.
משום דקא מהני ליה שמיני לו את
השכר) (ה' מרין מתני' דקמיה לא ילמדנו
מקרא בקטן משום דקא מהני
ליה שמיני לו את השכר שהיה לו
ליתן: והכי קתני לא ילמדנו מקרא
לקטן. בחנם משום דקא מהני ליה
שכר השימור אבל אם היה גדול
מלמדו לו ולבניו מקרא גדול משום
דליתו לא לריכין שימור ולא קמיה ליה
ולבניו נמי האילו ואכיהן עמהם הוא
משמירם וליכא שבר שימור: לא קורין
בתחילה בשבת. אין מחמירין ללמדם
בתחילה בשבת דבר שאלו ללמדו
מעולם אבל שוין בראשון כלומר
דבר שלמדוהו כבר פעם ראשונה
לומדים אותו פעם שניה בשבת ולהכי
קמיה בראשון דרצונה קמ"ל אע"פ

שלא למדוהו המיעוקות אלא פעם אחת שוין: בשלמא למאן דאמר
שבר פיסוק טעמים. שרי למשקל: היינו דאין קורין בתחילה בשבת.
דהאילו ומעולם לא למדו דבר זה אלא עכשיו אינו מלמדו אלא
בשכר ואמ' למשקל שבר בשבת אבל שוין דעביד ליה בלא שכר:
אמאי שוין בראשון. אפילו שוין לא דהא איכא שבר שימור בשבת
ואמ' למשקל שבר בשבת: הבלעה היא. (ו' דקמיה ומישרי שרי:
דתניא השוכר את הפועל. שנותן לו שכרו של כל יום: לשמור
את התינוק. מטומאה: לשמור את הזרעיה. לנזק העומר:
אם

מקרא לגדול בלא בעי שימור דלכך אסור דס"ל דפיסק טעמים דאורייתא ולרבי יוחנן שרי למשקל שבר על המקרא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות נדרים:
תנן לא ילמדנו מקרא וכו' אלא למאן דאמר שבר שימור [גדול בר שימור] הוא. והא איכא נטר נפשיה: בקטן. דהוי האי מודר קטן
דלף על גב דקטן אוכל נבילות אין צ"ד מ'טוין להפרישו אפילו הכי לא קפין ליה נידים וכשמלמדו הכי הוא מהנהו: ואם היה גדול מלמד לו
ולבניו מקרא. לו בלא בעי שימור לבניו נמי אע"ג דבעי שימור לא מתקן טפי מון את בניו ואת נזותיו: מיתבי תינוקות לא קורין בתחילה
בשבת. מה שלא קראו מימיהם אלא שוין בראשון אם קראו פעם ראשונה לפני השבת שוין אותו בשבת אע"פ שהיה חזרה ראשונה:
בשלמא למי' שבר פיסוק טעמים היינו דאין קורין בתחילה בשבת. לפי שעיך השכר אינו אלא על קריאה ראשונה שטרחה מרובה ומש"ה
אין קורין בתחילה בשבת דשכר שבת אסור אבל שוין בראשון משום דלחזרה לא שקלי אגרא: אלא למאן דאמר שבר שימור אמאי אין
קורין וכו'. כלומר מאי איכא בין פעם ראשונה לשניה הכי השכר אינו אלא על השימור וכי היכי דליכא שימור בתחילה הכי נמי איכא שימור
כששוין: הבלעה היא. שמעליה שבר יום השבת בכלל שבר שאר הימים: לשמור את התינוק. שהיו מגדלין מיעוקות בתלמודם הצנויות על
גבי הסלע מפני קבר התהום כדי שימלאו מים מן המעיין לקדש אפר הפרה: לשמור את הפרה. פרה אדומה: את הזרעיה. לנזק עומר
היו משמירין אותם קודם הבאת העומר הכי מפרש לה רש"י ז"ל בפרק הזהב (כ"מ דף נט.). לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותו.

אמר שמואל במקום שנוטלין שבר על המקרא ואין נוטלין שבר על
המודרש על המדרש לא שרי ליה למשקל. נראה בעיני דה"פ
מדינא מותר לטול שבר על המקרא ולא על המדרש כדמפרש ואילו
מיהו ש' מקומות שמתמירין על עצמם שלא לטול שבר אפי' על המקרא

הא קמ"ל דאפילו במקום שנוטלין שבר * על
המקרא שרי למשקל על המדרש לא שרי
למשקל מאי שנא מדרש דלא דכתיב * ואותי
צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם וכתיב
* וראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר
צונו ה' * (ב' מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם
מקרא נמי בחנם רב אמר שבר שימור ורבי
יוחנן אמר שבר פיסוק טעמים תנן לא
ילמדנו מקרא בשלמא למאן דאמר שבר
פיסק טעמים היינו דלא ילמדנו אלא למאן
דאמר שבר שימור גדול בר שימור הוא
בקטן קתני אי בקטן אימא סיפא אבל
מלמד את בניו מקרא קטן בר בניו הוא
חסורי מחסרה והכי קתני לא ילמדנו מקרא
בקטן אם היה גדול מלמדו לו ולבניו מקרא
מיתבי תינוקות לא קורין בתחילה בשבת
(ג' אלא שוין בראשון בשלמא למאן דאמר
שבר פיסוק טעמים היינו דאין קורין בתחילה
בשבת אלא למאן דאמר שבר שימור אמאי
אין קורין בתחילה בשבת ואמאי שוין
בראשון הא איכא שבר שימור דשבת
ולישעמך שבר פיסוק בשבת מי אסור
הבלעה היא והבלעה מישרא שרי
(ד' דתניא השוכר את הפועל לשמור את
התינוק לשמור את הפרה לשמור את
הזרעיה אין גותנין לו שבר שבת לפיכך

אם
לא כאשר צונו אמאי קאי דליכא למימר שכר דהיינו ליתא כאשר
צונו וכי צונו בכך לא קניא דלא לישקול אגרא וליכא למימר נמי
דכאשר צונו הכי קאמר כאשר צונו ולא מעצמי אינו אומר דודאי ישראל
לא היו מתפקדין בכך דהא כתיב כך יאמינו לעולם אלא ודאי ה"ק
כאשר צונו ללמד בחנם: מקרא נמי בחנם. מהאי קרא גופיה:
רב אמר שבר שימור. דמסתמא לומדי מקרא קטנים ולריכין שימור
ומש"ה נהי דאגר לימוד אסור שבר שימור שרי: ורבי יוחנן אמר
שבר פיסוק טעמים. שמלמדן להם טעמים דלאו מדאורייתא יניחו
הלכך לא היו בכלל חוקים ומשפטים ואיכא בין רב לרבי יוחנן ללמד
חורה לישראל: ובתיב ראה למדתי
אתכם חוקים ומשפטים כאשר צונו
ה'. כלומר שצונו ללמד בחנם דלא

לא כאשר צונו אמאי קאי דליכא למימר שכר דהיינו ליתא כאשר
צונו וכי צונו בכך לא קניא דלא לישקול אגרא וליכא למימר נמי
דכאשר צונו הכי קאמר כאשר צונו ולא מעצמי אינו אומר דודאי ישראל
לא היו מתפקדין בכך דהא כתיב כך יאמינו לעולם אלא ודאי ה"ק
כאשר צונו ללמד בחנם: מקרא נמי בחנם. מהאי קרא גופיה:
רב אמר שבר שימור. דמסתמא לומדי מקרא קטנים ולריכין שימור
ומש"ה נהי דאגר לימוד אסור שבר שימור שרי: ורבי יוחנן אמר
שבר פיסוק טעמים. שמלמדן להם טעמים דלאו מדאורייתא יניחו
הלכך לא היו בכלל חוקים ומשפטים ואיכא בין רב לרבי יוחנן ללמד

חורה לישראל: ובתיב ראה למדתי
אתכם חוקים ומשפטים כאשר צונו
ה'. כלומר שצונו ללמד בחנם דלא
לא כאשר צונו אמאי קאי דליכא למימר שכר דהיינו ליתא כאשר
צונו וכי צונו בכך לא קניא דלא לישקול אגרא וליכא למימר נמי
דכאשר צונו הכי קאמר כאשר צונו ולא מעצמי אינו אומר דודאי ישראל
לא היו מתפקדין בכך דהא כתיב כך יאמינו לעולם אלא ודאי ה"ק
כאשר צונו ללמד בחנם: מקרא נמי בחנם. מהאי קרא גופיה:
רב אמר שבר שימור. דמסתמא לומדי מקרא קטנים ולריכין שימור
ומש"ה נהי דאגר לימוד אסור שבר שימור שרי: ורבי יוחנן אמר
שבר פיסוק טעמים. שמלמדן להם טעמים דלאו מדאורייתא יניחו
הלכך לא היו בכלל חוקים ומשפטים ואיכא בין רב לרבי יוחנן ללמד

חורה לישראל: ובתיב ראה למדתי
אתכם חוקים ומשפטים כאשר צונו
ה'. כלומר שצונו ללמד בחנם דלא
לא כאשר צונו אמאי קאי דליכא למימר שכר דהיינו ליתא כאשר
צונו וכי צונו בכך לא קניא דלא לישקול אגרא וליכא למימר נמי
דכאשר צונו הכי קאמר כאשר צונו ולא מעצמי אינו אומר דודאי ישראל
לא היו מתפקדין בכך דהא כתיב כך יאמינו לעולם אלא ודאי ה"ק
כאשר צונו ללמד בחנם: מקרא נמי בחנם. מהאי קרא גופיה:
רב אמר שבר שימור. דמסתמא לומדי מקרא קטנים ולריכין שימור
ומש"ה נהי דאגר לימוד אסור שבר שימור שרי: ורבי יוחנן אמר
שבר פיסוק טעמים. שמלמדן להם טעמים דלאו מדאורייתא יניחו
הלכך לא היו בכלל חוקים ומשפטים ואיכא בין רב לרבי יוחנן ללמד

אמאי שוין בראשון. הא איכא שבר שימור:
לשמור את התינוק. לצורך מי חטאת:
דמיתו במקום ומכר את הית נטל:

ל א' מיה פ"א מהל' פ"ח ה'
ז ופ"ו מהלכות נדרים הל' ז'
קמיה עשין י' ופס' לאין רמז
טו"ש ע"י י"ד ק"י רמז ספ"ד
וכי רמז ספ"ד:
לא ב' מ"י פ"ב מהל' פ"ח
ה' כ' טו"ש ע"י י"ד קמיה רמז
ספ"ד י'
לב ב' מ"י פ"ו מהל' פ"ח
הל' כ' מהל' לאין ספ"ד ע'
ה' כ' פס' י' ספ"ד ד':

פניני רש"י

פיסק טעמים. הנעיות
קריין טעמים:
(מנל ג.)
השוכר את הפועל. גזר
ש' הקדש ששכר פועלו
משל הקדש:

לשמור את התינוק.
שלא יטמאו כסיו מגדלין
אומן לפרה בחצירות
הנעיות ככלשון ותחזיקן
חלל...

לשמור את הפרה.
אדומה שלקוחה ושומין
אחיה שלא יפסקו בעלים
עול או כחוס:

לשמור את הזרעיה.
שדה המכבדת וזרועה
לעומר קודם לפסח ששכר
יום כדלמדין במנחות ו'
ספ"ה) א' נמי בשמינית
ספ"ה) לעומר וט' הלל:

אין גותנין לו שבר
שבת. אם שרי יום הוא:
(כ"מ נט.)

תוספות

הא קמ"ל דאפילו במקום
שנוטלין שבר על המקרא
וכי. פסוק ואולי טעמא דמה
אין בחנם דכתיב ראה למדתי
אתכם ומסתמא משה לא נטל
שבר מישאל ששימור היה:
שבר שימור. שפשוט מלמד
התורה שלא ילכו אנה ואנה
אבל מדרש אינו צריך ללמד
כ"א דהוא אסור צריך שימור
בכך עשר למשנה:

שבר פיסוק טעמים. וסבר
דפיסק אינו צריך אלא מורכבין
ולא שייך לומר מה אני בחנם
אף אתם בחנם:
גדול בר שימור הוא. משמע
ליה דמתניתין מירי אף
בגדולים:

מחסרה ומהי קתני.
וה"פ לא ילמדנו מקרא בריגל
ללמד מקרא דהיינו קטן אבל
מלמד הוא בניו מקרא אם ראו
לבנים:

אין קורין בתחילה בשבת.
פסוק ענו שבת:
אבל שוין בראשון. פירוש
יכולין לחזור חזרה ראשונה
בשבת:

היינו דאין קורין בתחילה.
מפני שששכר שבת בריגל
במקום ומכר אבל שוין
בראשון ריכין דלימודו וז' מפרש
שבת ידעין אותו מטרם שבת:

ואי משום שבר שימור.
ששכר שבת נבלע ולא מיתו ומכר שפוסק לו כך לחצו שנה:
לשמור את התינוק. לצורך עומר ושיח הלחם כשביטת אם שבר לימי אין גותנין לו שבר
דמיתו במקום ומכר את הית נטל:

ל"ב א' מ"י פ"ו מהל' א'
המורה הל' א':
ל"ד ב' מ"י פ"ו מהל' א'
הל' ד' סגב לאזין רמב טו
י"ד קיוון רכא ספיק ב'

החמישים שערי
 טיפוס דהוי קרל דקס
 ושמואל מוזקל שבע
 שבע שביעיות וסע חמס
 חסר חסע נעמטרל וס
 נמדעו שסמסעס נברא
 מעט נחסר מאלהס;
 (ד"ה)
 כ"י שם ביתו. לעיל מ
 כמ"י וס"ה מדי שנה ב
 וסבב מ"ח אל וסמסעס
 א"ה י"רלל וסמ"ן
 וססובסו הרמח"ה כ"י

ביתו אלא אכולהו מק
דקרא דלעיל מיניה קאי
מקום שהיה הולך שם
נושא כל כלי חשמישי
עמו ואהל חנייתו
להנח מן אחרים:
(ברכות)

תוספות
זאת החמצוה, פרשה רא'
ואינו כך בשום חומש
ידרך תורד, כירמיה:
צדקתך כהירי אל, ולא
כהירי אל צדקתך ויא'
מצדקתך⁶ שאמר א

[אורתי צוח]. הכי אמר לי ישראל אותי צוח ואני למען תחיה חשיירה ח' לעד בבני ישראל. וא' כי לחוד מאי עדות איבא אלא פלפולא בעלמא. ש' חריפות והבינה נמטר לך

וְכָתִיב עֲשֵׂה אֲמוֹת אֶרֶץ
חֲרִישׁוֹ אֶלְמָא אֲרוּךְ הִיא
דְּהִיא אֲרוּךְ גְּבוּרָה הִיא

דשקיל בלא אנרא ומאי רמ
אלא אפילו באנרא לא
דעשור היה:
דלמא משום דעני יחיה.
היה רוצה לשכור מהם
ביתו עמו. כלי תשמישו
ואינו נזהה משל אחרים
דאילו במשה בתיב

בעל כרחיהו מכלל דב
שכרה ושמא לא היז ר
ובושים לסרב מלהשכי
בשמואל כתיב דצוהי מ
לא בקשתי לשכור
ואפילו בריצוי: וזך
אשתו ובניו, או אתיא
ניחא דמבטיח ארי בעלמא

גופה זו מסירה: **אמר**
ובל טהורה נפשה לשמים ב

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה חֲנָה אֶת
הָאִשָּׁה יִבְרָךְ, זֶה מֹשֶׁה דִּבְרִיתִי
אֵמַר וְיִדַּל יִשְׂרָאֵל עַד מָאָז :
זֶה הַחֲרִיפוֹת וְהַיֵּינוּ כְּתָבן שֶׁל
רַקְטֵיין. אֵינִן בִּקְוָמָה וְרַקְטֵיין
נִגְנֵן לֹא לְמִשְׁחָה חוּץ מֵאֲחָד. דַּוָּ
מִרְצֻתָּהּ: וְיִתֵּן שְׂכָרָהּ, מִשְׁמַח
לֵב חָא דְרֵאָה וְכֵן חֲרִיבָא בְּרֵי
לֵית לָהּ חֵן הַבְּנִים וְכֵן שָׁכַן לָהּ
יֵינוּ מִקְוִי לֵה בְּגִיזָה אֶת אֵל
הַנִּי לֵיהּ:

[illegible]

קושיות פשוטות

דף לו.

גמ', על המקרא שרי למשקל על המדרש לא שרי למשקל

קושיא:

קשה, שלכא' יוצא מסוגיין, שמי שמלמד משניות או גמרא אסור ליטול שכר, ותמוה, הלא אנו רואים שכל המלמדים בחדרים נוטלים שכר, והיאך מותר להם לעשות כן.

תירוץ:

הטור (יו"ד סי' רמו) הביא בשם אביו הרא"ש, 'מה שנהגו האידנא ללמד הכל בשכר, אם אין לו במה להתפרנס שרי, ואפילו אם יש לו, אם הוא שכר בטלה דמוכח שמניח כל עסקיו ומשאו ומתנו שרי'. [וכמ"ש הר"ן (ד"ה ולענין הלכה), שמותר למלמד ליטול אגר בטלה]. ובשו"ע הרב (הל' ת"ת פ"א ה"ב) הוסיף, שכל מי שעוסק כל היום בלימוד התלמידים, אין לך שכר בטלה הניכר ומוכח גדול מזה.

גמ', שכר שימור

קושיא:

יש לעיין, מה הוא שימור זה, ומאיזה היזק צריך לשמור הקטנים, דע"כ לא איירי בתינוקות ממש שצריכים טיפול ושימור, דהא איירי בקטנים הראויים ללמוד תורה.

תירוץ:

מצינו בזה שני מהלכים. הרא"ש (ד"ה שכר שימור) פירש כפשוטו, וז"ל, 'לשמרם שלא ילכו ברחובות ובשוקין ויזיקו ויחנכו לדברים רעים'. אולם החתם סופר (שו"ת, חו"מ סי' קסא ד"ה ושכר שימור) פירש באופן אחר, דשכר שימור היינו שצריך המלמד להכריח את הילדים ללמוד אפילו בעל כרחם.

גמ', אין נותנין לו שכר שבת

קושיא:

יש לעיין, מפני מה אסור ליטול שכר שבת, כיון שאינו עושה שום מלאכה.

תירוץ:

התוס' (ד"ה היינו, ד"ה הבלעה) פירשו, משום דמחזי כמקח וממכר. וכעין זה פירש רש"י במסכת כתובות (סד), שהוא גזירה אטו מקח וממכר שאסור בשבת. [ועי' בחי' רבינו אברהם מן ההר (ד"ה שונין) שביאר באופן אחר קצת, וע"ע בחי' הגר"ח על הש"ס (שבת יט. בענין שכר שבת) שהאריך לבאר גדר איסור שכר שבת].

ר"ן (ד"ה בקטן), אפילו הכי לא ספינן ליה בידים וכשמלמדו הרי הוא מהנהו

קושיא:

קשה, הלא ההנאה כאן אינה הלימוד עצמו, אלא מה שניצל מתשלומי שכר המלמד, ובהנאה זו לכא' אין זה נחשב ספינן ליה בידים.

תירוץ:

בספר שלמי כהן (אות קיד) תירץ, דצ"ל שגם הנאה זו מקרי ספינן ליה בידים, כיון שנהנה על ידי זה שמלמדו על דעת שלא לקבל שכר. [וע"ע בספר ידות נדרים (יד שאל סי' רכא סעי' ה), ובאילת השחר (ד"ה בקטן) שתירצו בדרכים אחרים].

דף לז:

גמ', ואיבעית אימא משום דבשבתא אכלין ושתין ויקיר עליהן עלמא

קושיא:

קשה, אם כן היאך ניתנה התורה בשבת [כמבואר בגמ' שבת (פו:)], הלא הוצרכו ללמוד דברים חדשים בשבת, והרי מבואר בסוגיין שאין ללמוד דברים חדשים בשבת.

תירוץ:

בספר מעדני אשר (שבועות עמ' כט) תירץ, דרק לקטנים אסור ללמד דברים חדשים בשבת, אבל לגדולים אין איסור בדבר. [אך הביא, שכבר דנו בזה האחרונים, שבסידור יעב"ץ כתב שאף לגדולים אסור ללמוד דבר חדש בשבת, אולם במנחת אלעזר (ח"ד סי' מה) השיג על היעב"ץ, דמסוגיית הגמ' אצלינו משמע דדוקא לקטנים אסור].

גמ', בנות מי קא בעיין שימור

קושיא:

קשה, הא לכאור' מותר למלמד בנות ליטול שכר ממש, ולא רק שכר שימור, שאין אדם מחוייב ללמד תורה לבתו [כמבואר בגמ' קידושין (כט:)], וא"כ לכאור' ליכא איסור ליטול שכר על הלימוד.

תירוץ:

בספר אור החמה (ד"ה בנות) תירץ, שבאמת האיסור ליטול שכר על לימוד התורה שייך גם במלמד לבנות, משום שהאיסור ליטול שכר אינו על קיום המצוה של תלמוד תורה לבנים, אלא האיסור הוא להרוויח מלימוד התורה, וא"כ אין חילוק בין מלמד בנים לבין מלמד בנות. [וע"ע בתפארת ציון (ד"ה קסבר) שתירץ באופן אחר].

גמ', מקרא סופרים כו' הלכה למשה מסיני

קושיא:

קשה, אם הוא הלכה למשה מסיני, מדוע נקרא 'מקרא סופרים', דהיינו שהוא מסורה מן ה'סופרים' [כמ"ש הר"ן (ד"ה אמר)].

תירוץ:

בשו"ת רדב"ז (ח"ג סי' אלף כ) תירץ, שיש לחלק בין הדין או הלימוד שנלמד מן הקריאה לבין הקריאה עצמה, שהדין או הלימוד שנלמד מן הקריאה הם הלכה למשה מסיני, אך עצם הקריאה [כלומר הדרך הנכון לקרות התיבות] היא מסורה מן הסופרים. [וע"ע בבן יהוידע (ד"ה אמר ר' יצחק) שפירש כוונת הגמ' באופן חדש].

גמ', מקרא סופרים ועיטור סופרים כו' הלכה למשה מסיני

קושיא:

קשה, הא כמה מן הפסוקים המובאים בגמ' כדוגמאות למקרא סופרים ועיטור סופרים וכיו"ב הם מדברי הנביאים, והיאך אפשר לומר עליהם שאופן קריאתם היא הלכה למשה מסיני.

תירוץ:

בשו"ת רדב"ז (ח"ג אלף כ) תירץ, שאנן קיי"ל שהכל ניתן למשה מסיני, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, וממילא נמצא שדברי הנביאים והכתובים נמסרו למשה מסיני עם הכתיב והקרי וכיו"ב. [וע"ע במהר"ל בספר תפארת ישראל (פרק סו) שהאריך לבאר כוונת הגמ' באופן חדש].

גמ', וקריין ולא כתיבן וכתבן ולא קריין

קושיא:

יש לעיין, מה הוא הענין של קרי וכתב, שלכאור' אינו מובן, שאם התיבה האמיתית היא כמו קריאתה, א"כ למה נכתבה באופן אחר, וכן להיפוך.

תירוץ:

בספר דף על דף (ד"ה כתיבן) תירץ, שהקרי הוא יותר מובן להקורא, אבל הכתיב הוא יותר לתועלת הדרש. [וע"ע ברד"ק בהקדמתו לספר יהושע שביאר הענין באופן מחודש, ועי' במהר"ל בספר תפארת ישראל (פרק סו) שהאריך להשיג על הרד"ק, וביאר הענין באופן אחר, וע"ע בפירוש המפרש לקמן (לח). שכתב דלא ידוע טעם הדבר].

דף לז

תוכן

- א. אם איסור נטילת שכר ללימוד נוהג בדינים דרבנן
- ב. היאך יוכל אדם ליתן מחצית השקל בשביל חבריו
- ג. אם מותר ליטול שכר כדי ללמד תורה לבנות
- ד. איזו 'הבנה' ניתוסף ע"י פיסוק טעמים

(א) אם איסור נטילת שכר ללימוד נוהג בדינים דרבנן

- א. **סוגיית הגמ':** מבואר בגמ', שאע"פ שאסור ליטול שכר כדי ללמד תורה, מ"מ מותר ליטול שכר כדי ללמד מקרא, ומביאה הגמ' מחלוקת בטעם הדבר, רב אמר משום שכר שימור, ור' יוחנן אמר משום שכר פיסוק טעמים. ומבואר שנחלקו האמוראים הנ"ל אם מותר ליטול שכר כדי ללמד פיסוק טעמים או לא, דרב סובר דאסור, אבל ר' יוחנן סובר דמותר. [ולדינא פסק הר"ן (ד"ה ור' יוחנן) כשיטת ר' יוחנן דמותר].
- ב. **יסוד המחלוקת:** הרבה ראשונים [הר"ן (ד"ה שכר), הרא"ש (ד"ה שכר), והתוס' (ד"ה שכר)] ביארו יסוד המחלוקת, דנחלקו אם פיסוק טעמים הוא מדאורייתא או מדרבנן, דרב סובר שהוא מדאורייתא, ולכן ס"ל דאסור ליטול שכר על הלימוד, אבל ר' יוחנן סובר דפיסוק טעמים מדרבנן, ולכן סובר דמותר ליטול שכר על הלימוד. [ועי' בחת"ס (ד"ה שכר), שמחלוקת זו תליא במחלוקת המובא בגמ' לקמן (לז): אם 'והבינו במקרא' היינו פיסוק טעמים].
- ג. **דברי הרמ"א:** הרמ"א (יו"ד סי' רמו סעי' ה) פסק, שמותר ליטול שכר בשביל לימוד התורה על דינים מדרבנן. ובביאור הגר"א (את כא) הביא מקור לדבריו מהגמ' בסוגיין, שמבואר שלפי המ"ד דסובר פיסוק טעמים לאו דאורייתא מותר ליטול שכר על הלימוד. [אולם עי' בחת"ס (שם) שביאר יסוד המחלוקת בין רב ור' יוחנן באופן אחר מהראשונים הנ"ל, ולדבריו אין הכרח מסוגיין לדברי הרמ"א, עיי"ש].
- ד. **קושיית הקרן אורה:** הקרן אורה (ד"ה פיסוק) הקשה, האיך אפשר לומר שרק דינים מדאורייתא נכללים באיסור נטילת שכר על לימוד התורה, אבל לא דינים מדרבנן, הלא התורה ציוותה לשמוע לכל דינים מדרבנן, דכתיב (דברים יז, יא) לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, שנכלל בזה לשמוע לדברי החכמים שבכל דור ודור כמבואר בספר החינוך (מצוה תצו).
- ה. **הגהות מיימוניות:** בערוך השלחן (יו"ד סי' רמו סעי' יח) ביאר עפ"י דברי הגהות מיי' (הל' ת"ת פ"א אות ה), דכוונת הגמרא 'דאורייתא' או 'לאו דאורייתא' אינה לענין חומר האיסור, אלא לענין אם ניתן הדין למשה בסיני או רק לאחר זמן, ולכן כל תקנות חז"ל נחשבים 'לאו דאורייתא' אע"פ שהתורה ציוותה לשמוע להם. [ועיי"ש בערוך שהקשה, הא אמרו חז"ל שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה בסיני, עיי"ש מה שתיירץ].

(ב) קושיית הר"ן לגבי מודר שהוא קטן

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה ראייה ממתני' למ"ד שכר פיסוק טעמים, דהא מבואר במתני' דמותר למדיר ללמד מקרא למודר, וכפשוטו איירי במודר שהוא גדול, וליכא שכר שימור, ואעפ"כ מותר, ולכא"ו מוכח דמותר מטעם פיסוק טעמים. ומתרתא הגמ', דאיירי באופן שהמודר הוא קטן, דאיכא שכר שימור, ולכן מותר למדיר ללמדו מקרא.
- ב. **קושיית הר"ן:** הר"ן (ד"ה בקטן) הקשה, אם איירי בקטן, א"כ למה אסור ללמדו תורה, הרי בקטן שרוצה לעבור על איסור תורה אין חיוב למונעו, וכמבואר בגמ' יבמות (קד:), דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו. [וכן הקשה הרשב"א (ד"ה הכי), ותיירץ הרשב"א, דאיירי בקטן שהגיע לגיל מופלא סמוך לאיש, ואזלינן כשיטת ר' הונא (נדה מו:), דמופלא סמוך לאיש מוזהר בבל יחל, אמנם הר"ן תירץ באופן אחר, כמו שיתבאר].
- ג. **תירוצו של הר"ן:** הר"ן (שם) תירץ, דאסור למדיר ללמד תורה למודר שהוא קטן, משום שזה נחשב ספייה בידים, והרי לא ספינן איסור בידים לקטן, כמבואר בגמ' יבמות (שם). [עי' בקרן אורה (ד"ה גדול) ושלמי נדרים (ד"ה בקטן) שהקשו על הר"ן, הרי ההנאה כאן אינה עצם לימוד התורה, אלא מה שמצילו מתשלומי המלמד, וא"כ מדוע נחשב הלימוד כספייה בידים, עיי"ש מה שתיירץ].
- ד. **הערת האחרונים:** העירו כמה אחרונים [קרן אורה (שם), הפלאות נדרים (ד"ה ולשיטת)], דקושיית הר"ן מובנת רק לשיטתו לעיל (טו). שמי שאסר חבריו ליהנות ממנו, ועבר המודר ונהנה, המודר עובר בבל יחל, ולא המדיר, שלפי"ז הקשה הר"ן שפיר, במודר שהוא קטן, היאך נאסר הקטן, אבל לשיטת הרמב"ם המובא בר"ן שם, שהמדיר עובר בבל יחל ולא המודר, לפי"ז קושיית הר"ן לא קשה כלל, שאם המודר הקטן נהנה, המדיר עובר בבל יחל.
- ה. **יד שאול:** אולם בספר יד שאול (יו"ד סי' רכא ס"ק ה) כתב, שקושיית הר"ן קשה אף לשיטת הרמב"ם, דאם אין שום חלות איסור על המודר, כיון שהוא קטן ולא מוזהר באיסורים, א"כ אין תוקף לנדר, ואינו חל כלל, וא"כ אם המודר הקטן עובר ונהנה, המדיר אינו עובר בבל יחל. וצריך לתרץ כמו שתיירץ הר"ן, שהנדר חל לענין שאסור לספות הנאה בידים למודר הקטן. [וע"ע בשיעורי ר' שמואל (אות קמח) שכתב כעיקר יסודו של יד שאול].

ג) אם מותר לקבל שכר כדי ללמד תורה לבנות

- א. **סוגיית הגמ':** מקשה על ר' יוחנן דאמר דשכר מקרא היינו שכר פיסוק טעמים, מאי טעמא לא אמר כמו רב דאמר שכר מקרא היינו שכר שימור, ומתרתה הגמ', 'קסבר בנות מי קא בעיין שימור'. [כך היא הגירסא הנמצא אצלינו, וכן גרסו הרא"ש (ד"ה בנות), והתוס' (ד"ה בנות), והמפרש (ד"ה בנות), אך הר"ן (ד"ה גדול) הביא עוד נוסח בסוגיא זו, עיי"ש].
- ב. **קושיית הקרן אורה:** הקרן אורה (ד"ה בנות) הקשה, למאי נפקא מינה דבנות א"צ שימור, הא לכאורה גבי מלמד לבנות מותר לקבל שכר על עצם הלימוד, וא"צ לשכר שימור, משום שאין חיוב על האב ללמד תורה לבנותיו, כמבואר בגמ' קידושין (כט.), ואם כן לכאורה אין איסור למלמד לקבל שכר בשביל הלימוד לבנות. ובספר איגלאי מילתא (עמ' צ) תירץ עפ"י יסוד גדול בעיקר איסור קבלת שכר על הלימוד, כמו שיתבאר.
- ג. **שיטת הרמב"ם:** דהנה הרמב"ם בפיה"מ (פ"ד מ"ב) כתב, שבמקום שנוהגים לקבל שכר על השבת אבידה, הרשות בידם. ובתוס' יו"ט (שם ד"ה ומחזיר) תמה עליו, הרי אסור לקבל שכר על המצות, כמו שאסור לקבל שכר על לימוד התורה. ובאבן האזל (הל' גו"א פ"ב ה"ג) הוכיח מזה, דשיטת הרמב"ם היא, דאיסור קבלת שכר הוא דין מיוחד בלימוד התורה, דאסור להרויח מן התורה, ואינו דין בכל המצות שאסור לקבל שכר על קיומם.
- ד. **שיטת רש"י:** אולם מדברי רש"י בקידושין (נח:) מבואר שהוא חולק על שיטת הרמב"ם הנ"ל, שהרי כתב רש"י דאסור לקבל שכר על שום אחד מן המצות. וכן מבואר בטור (יו"ד סי' שלו), שכתב דאסור לרופא לקבל שכר על מלאכתו, כיון שמצוה היא לרפאות חולים, והרי אסור לקבל שכר על קיום מצוה. [ועיי' בחי' הגרי"ז על הש"ס (בכורות כט.) שחקר בזה, אם איסור נטילת שכר על הלימוד הוא דין מיוחד בתורה, או דה"ה בכל המצות].
- ה. **עפ"י מיושב:** בספר איגלאי מילתא (שם) תירץ קושיית הקרן אורה עפ"י שיטת הרמב"ם, די"ל שבאמת אסור למלמד לקבל שכר אף על לימוד התורה לבנות, אע"פ שאין מצוה ללמד תורה, משום שאיסור קבלת שכר אינו מחמת קיום מצות לימוד התורה, אלא שאסור להרויח מן התורה, וא"כ במלמד תורה לבנות, אע"פ דליכא קיום מצוה, מ"מ מצד התורה עצמה אסור לקבל שכר. [ולשיטת רש"י י"ל, דגרס כגירסא אחרת המובא בר"ן].

ד) איזו 'הבנה' ניתוסף ע"י פיסוק טעמים

- א. **סוגיית הגמ':** מבארת הטעם דמ"ד שכר שימור לא אמר שכר פיסוק טעמים, משום דקסבר פיסוק טעמים לאו דאורייתא. ומשמע שנחלקו רב ור' יוחנן אם פיסוק טעמים הוא מן התורה או מדרבנן. וכן נקט הר"ן (לז. ד"ה ור' יוחנן). ומביאה הגמ' מקור למ"ד פיסוק טעמים דאורייתא, מדכתיב (נחמיה ח, ח) 'ויקראו בספר תורת ה' כו' ויבינו במקרא', ודרשין, ויבינו במקרא זה פיסוק טעמים.
- ב. **מה הם 'פיסוק טעמים':** רש"י במסכת מגילה (ג.) פירש דפיסוק טעמים היינו הניגון לקריאת הפסוקים [מה שאנו קוראים 'טרופ']. ויש לבאר מה היא השייכות בין 'ויבינו במקרא' לניגון הקריאה, דמשמע שניתוסף איזו הבנה במקרא ע"י הטעמים. וברא"ש (ד"ה ויבינו) ביאר, שע"י הטעמים יודעים המקום הנכון להפסיק באמצע הפסוק. ואמנם מפורסם בשם הגר"א, שבדרך רמז יש ללמוד מן הטעמים עוד יותר מזה, ונביא ג' דוגמאות לזה.
- ג. **א', שיעבוד מצרים:** גבי שיעבוד מצרים כתיב (שמות א, יד) 'וימררו את חייהם', והטעמים תחת תיבות אלו הם 'קדמא ואזלא', וביאר הגר"א, שהוא לשון 'צא בהקדם', ומרומז בזה, שמחמת קושי השיעבוד החליט הקב"ה להוציא את בני ישראל ממצרים בהקדם, שהיו ראויים להשתעבד במצרים ארבע מאות שנה, ומחמת קושי השיעבוד הצילם הקב"ה אחר מאתים ועשר שנים.
- ד. **ב', המבזבז אל יבזבז יותר מחומש:** גבי מחצית השקל כתיב (שמות ל, טו) 'העשיר לא ירבה', והטעמים תחת תיבות אלו הם 'מנח רביעי', וביאר הגר"א, שמרומז בזה, שאף אם יתרצה העשיר לפזר הרבה ממון לצדקה, מ"מ יהא 'מונח רביעי', דהיינו שיניח אצלו ארבע חלקים, ויפזר לצדקה רק חלק חומש מנכסיו, וזהו הדין הידוע 'המבזבז אל יבזבז יותר מחומש'.
- ה. **ג', אסתר המלכה:** במגילת אסתר כתיב (ב, יב) ובהגיע תור נערה ונערה לבוא אל המלך, והטעמים תחת תיבות 'נערה ונערה' הם 'קדמא ואזלא', אמנם אצל אסתר המלכה כתיב (שם, טו) 'ובהגיע תר אסתר בת אביחיל', והטעמים תחת תיבות אלו הם 'מנח', וביאר הגר"א, דמרומז בזה, שכל שאר הנערות מיהרו לבוא אל המלך לפי שרצו להיבחר למלכות, ואילו אסתר היה 'מונח', שלא מיהרה לבוא, לפי שלא רצתה להיבחר למלכות.

בענין תשלום על לימוד התורה

הגמ' דן באריכות בענין שכר ללימוד התורה שבכתב ושבעל פה ופיסוק טעמים וכדומה. ולענין הלכה למעשה, הרמב"ם (הל' תלמוד תורה פ"ג ה"י) כתב דברים חריפים מאד בענין תשלומין ללימוד התורה, וז"ל, "כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובזה את התורה וכבה מאור הדת וגרם רעה לעצמו ונטל חייו מן העולם הבא, לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה, אמרו חכמים כל הנהנה מדברי תורה נטל חייו מן העולם, ועוד צוו ואמרו אל תעשה עטרה להתגדל בהן ולא קרדום לחפור בהן, ועוד צוו ואמרו אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון, וסוף אדם זה שיהא מלסטם את הבריות".

והנה בשו"ע לא נזכר דברי הרמב"ם הנ"ל, ועיי"ש בכסף משנה שדן בדברי הרמב"ם, ומסיק וז"ל, "הכלל העולה, שכל שאין לו ממה להתפרנס מותר ליטול שכרו ללמד, בין מהתלמידים עצמן בין מן הצבור", והוסיף, שאפשר שכוונת הרמב"ם היא רק שאין ראוי להתפרנס לגמרי מתלמוד תורה, וסיים, שאפילו אם כוונת הרמב"ם היא כפשוטו, מ"מ למעשה מותר, משום 'דקיי"ל כל מקום שהלכה רופפת בידיך הלך אחר המנהג וראינו כל חכמי ישראל קודם זמן רבינו ואחריו נוהגים ליטול שכרם מן הצבור, וגם כי נודה שהלכה כדברי רבינו בפירוש המשנה, אפשר שהסכימו כן כל חכמי הדורות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך".

הרמ"א (יו"ד סי' רכו סעי' כא) הביא דברי הרמב"ם, אך כתב וז"ל, "כל זה בבריא ויכול לעסוק במלאכתו או בדרך ארץ קצת ולהחיות עצמו אבל זקן או חולה מותר ליהנות מתורתו ושיספיק לו, וי"א דאפילו בבריא מותר, ולכן נהגו בכל מקומות ישראל שהרב של עיר יש לו הכנסה וסיפוק מאנשי העיר כדי שלא יצטרך לעסוק מלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון, ודוקא חכם הצריך לזה אבל עשיר אסור, ויש מקילין עוד לומר דמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה שעיי"ז יכולין לעסוק בתורה בריוח, ומ"מ מי שאפשר לו להתפרנס היטב ממעשה ידיו ולעסוק בתורה מדת חסידות הוא ומתת אלקים היא, אך אין זה מדת כל אדם שא"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה ולהתפרנס בעצמו".

והש"ך (ס"ק כ) הביא בשם המהרש"ל, שלפעמים חייב אדם ליקח תשלומין, וז"ל, "עון הוא בידו אם לא יקבל מאחרים אפילו יודע מלאכה וחכמה שיוכל ליגע בה ולהרויח כדי לפרנס את ביתו בוז יבוזו לו באהבת התורה ולומדיה כי א"א שיבטל מלמודו אכן אם יש לו ממון כבר המספיק לו להחיות את עצמו ולהלות ברבית והדומה לו שאין ביטול תורה כלל אז עון הוא בידו ליהנות משל צבור".

ולענין הנהגת הגדולים, עי' בשו"ת חת"ס (חו"מ סי' קסד) והאג"מ (יו"ד ח"ב סי' קטז) שנקטו שכיון שאם לא יקבל שכר על לימודם יבטל מזה התורה מותר לקבל שכר, וז"ל החת"ס, "בענין קבלת פרס הרבנים ולקבל עליך עול הצבור ולקבל פרס מהם כו', ובשגם אני חשוד לאותו דבר בעו"ה, ואפי' ת"ח שאומר דבר בשעת מעשה אין שומעין לו מכ"ש איש כמוני שאין לשמוע ממני במה שאני נוגע שאני מקבל פרס מהקהלה בעו"ה כו', ומ"מ אומר לך בעו"ה לפי צוק העתים עת לעשות לה' כו', ומכ"ש בזה שאם נחמיר על לומדי תורה בכיוצא בזה יניחוהו בקרן זוית ח"ו. וז"ל האג"מ, "ואני אומר כי אלו המתחסדים מצד שיטת הרמב"ם הוא בעצת היצה"ר כדי שיפסיק מללמוד ויעסוק במלאכה ובמסחר וכדומה עד שלבסוף הם שוכחים אף המקצת שכבר למדו".

דף לז

בענין יישוב המנהג לקבל שכר לתלמוד תורה

תמצית הסוגיא:

מבואר מבואר בסוגיין דילפינן מדרשת הקרא 'דמה אני בחנם אף אתם בחנם' דמי שמלמד תורה אסור לקבל עליו שכר. ובגמ' מבואר דמ"מ שכר שימור ושכר פיסוק טעמים הותר ע"ש. ובפיהמ"ש כאן מתמיה עפ"י סוגיין על אנשים גדולים שנוטלים שכר מן הלימוד והדינים [וכותב שעוור אותם התאוה והכחישו האמת] ע"ש.

ועפ"י נתעורר שאלה גדולה איך באמת נהגו בכל הדורות שמשלמים שכר למלמדים. ועיין בתוס' בכורות דף כט. שכתבו ב' טעמים שנהגו כן, א' דזהו כל פרנסתן, וצריכין שיהא להם מה לאכול, ולפי"ז אינו שכר כשאר שכר אלא לפרנסם. ב' ועוד אפילו כבר יש להם פרנסה מותר דהוי 'שכר בטילה דמוכח' דהכל רואין דהם מבטלים ממלאכם שהיו יכולין להשתכר ממקו"א ונמצא דאינן נהנין מהתורה עצמה דהיו יכולין לקחת הכסף ממקו"א ורק כדי ללמד נוטלין מזה, ואין זה סתירה לדינא דמה אני בחנם.

אמנם הרמב"ם בכמה מקומות החמיר מאד בענין זה, ואוסר בהחלט לקחת שכר בשביל לימוד התורה עיין בפיהמ"ש כאן, ובהל' תלמוד תורה ובפיהמ"ש במסכת אבות.

אמנם הכס"מ שם ממליץ זכות עלינו דאדרבה יש לקחת כסף וכך עשו כל הדורות ואם לאו הכי תורה יהא משתכחת מישראל. וכן עיין בביאור הלכה דגם מלבד טענת הכס"מ הרי אם יבוא לאיזה עבירות אז מוטב לקחת כסף מאחרים וללמוד וכו', וכן עיין בערוך השלחן ואג"מ שכך נוקטים להלכה להחזיק ידי לומדי תורה שיוכלו ללמוד בהרחבת הדעת ויתרבה הדעת.

תמצית מראי מקומות

א. גמ' ואותי צוה ה' וכו'.

הגמ' דורש מדכתיב ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם וכתוב ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כשאר צוני ה', מה אני בחנם אף אתם בחנם.

מבואר מזה דאסור ללמד שום דבר בשכר [חוץ ממקרא כששומר התינוקות, או כשמלמד שכר פיסוק טעמים לר"י].

ב. רמב"ם בפירוש המשניות כאן.

כותב לתמוה על אלו הלוקחים כסף, שהוא תאות הממון וכו'.

ג. גמ' בכורות דף כט.

הובא גזה"כ דמה אני בחנם וכו'.

ד. תוס' שם ד"ה מה אני בחנם.

הביא ב' דרכים איך נהגו ליקח שכר, א' משום פרנסה, ב' שכר בטילה.

ה. רמב"ם אבות פ"ד מ"ה.

מבאר המשנה דכל הנהנה מן התורה נעקר מן העולם, ומאריך מאד בחומר הענין ליקח כסף בשביל תורתו.

ו. רמב"ם הל' תלמוד תורה פ"ג ה"י.

כותב כשיטתו דגורם הרבה רעות כשנוטלים כסף לעצמו.

ז. כסף משנה שם.

בא להפריך כל ראיותיו של הרמב"ם, ומסיים דאפילו אי צדק הרמב"ם כבר נהגו לקחת כסף ומשום עת לעשות מותר לעשות כן וכו'.

ח. ביאור הלכה סי' רל"א.

מביא מדבר שמואל איך שעדיף ללמוד לילך לעסוק בסחורה

ט. ביאור הלכה סי' קנ"ו.

מביא הרמב"ם בסוף הל' שמיטה ויובל, דהרוצה לזכות בכרתו

של תורה יכול לסמוך שה' ישלח לו כסף.

י. ערוך השלחן יו"ד סי' רמ"ו.

מביא דברי הרמב"ם והחולקים עליו [ומביא שהתשב"ץ כבר תמה על הרמב"ם, וכותב דהרמב"ם עצמו שהיה רופא למלך היה יכול לסמוך על שכרו, אבל לאו כל אחד יכול לעשות כן וכו']. ומבאר דכך עושין שנוטלים שכר.

יא. שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' קט"ז.

וכן באג"מ מביא נידון הנ"ל, וכותב שהדין ברור ופשוט,

שנתקבל בכל הדורות שמותר לעסוק בתורה ולהתפרנס מקבלת פרס או ממה שהוא מלמד תורה לאחרים, ואין להמנע מזה אפילו ממדת חסידות, ואלו המתחסדים מצד שיטת הרמב"ם הוא בעצת היצה"ר כדי שיפסיקו מללמוד וכו' ע"ש

יב. קריינא דאגרתא מכתב נ"ב [מבעל הקה"י].

כותב כן בהחלט, ומבאר דאלו שאין רוצים לקבל שכר בדרך כלל הוא גאווה וכו'.

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת נדרים

ג

ודבר של אומה העיר, הדברים שהם בשותפות לכל אנשי המדינה כגון הרכושות והמרחלות ומה שמהם. אבל מה שמורה כי כותב חלקו לנשיא, פירוש לפי הענין היותו כותב חלקו לנשיא, וענין זה הדבר שאלו הנשים אשר כל מה של הנגלה להפירו ואשר עליו ממנו באמרו כל אחד ואחד להפירו הרעיו עליו ואם עליו הרי הם ממויינים מפני זה שלא ישתמשו במקומות המשותפים לכל אנשי המדינה לפי שיש לכל אחד מהם זכות בהם ונמצא כל א' מהם נהנה בחפצו בזה שמשמשם משרות, ולד ההפסדה שיש לכן ויכלד יהיו מותרין, שיכובד כל אחד מהן חלק לנשיא וכל זכות שיש לו בחלו המקומות המשותפים לכל ויפסק חלקו מהם ולא נשאר לא' מהן זכות לא בזה ובזה ולא בתחלה ולא בזה הנכנס ולא בזה שדומה להם ונמצא שיש להם זכות כל אחד מהן בממון בני אדם וממון הנשים, לא בתמון חפצו, ור' יהודה אומר שהם ג' כששקלו זכותם מאלו המקומות ונותרים לאחר מצי אדם שזה מותר אבל כר' שיאמר לאחר זכה לפלוני בחלו הזכות ויתן לו השטר. ואשר הגליל היו כותבים לנשיא כל המקומות המשותפים והדברים המשותפים טולו כדי שלא יצאו לעצור על הנדרים והשטותים כשהיו נשבעים זה מזה כמו שאמרנו ולא יהיו זריקין לכותב לנשיא ולא להדיט, והכלה כהנאים:

המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל נותר בו: (דף מג ע"א) זה המעשה לא זכר לחוק הדבר שנקטו ואמנם זכר לנאר מה שאלו אמרין והלה מותר בה, שיהיה בחנאי שלא יאכל בעל הממנה שם האיש הזה והיא רחמי ממעשה בית חורין, דע שהוא אם נתן הממנה סחם בלא שום מנהל ואח"כ אמר לו דרך מקרה רצונך שיטא פלוני ויאכל ממנו הרי זה אסור לפי שהעיקר אצלנו אם הוכיח סופו על תחילתו אסור: ואמר ג' כי בזה המעשה סעודתו מוכחת עליו, ר"ל שרעו הסעודה והסנהגה מניח שלא נהנה בממנה אלא שיאכל אצלו ממנה:

פרק ששי

המודר מן המבושל מותר בצלי ובשלו: (דף מט ע"א) מעשה קדירה, הרפות והגרס וכו' וכו' וכו', ופירוש כך, שאינו יכול לעמוד בעצמו, ועשה, שהוא עד שיכול לעמוד בעצמו, ויכלת הרמית, כינה שמשפלת בנים חמים ומשמרין אותה שימור גדול בלא קפה וקוראין אותה הרפופים שימור: ולעלת מרומה, מין מן הדלועים שאינה ראוי ללבוש עד שיעומקין אותה באפר חם וסם האפר שנשאר בו חיותות רמץ, וכבר בארנו זה כמה פעמים במסכת בלאים: מעשה רחמיה: הוא המאכל שעושין מן הקמח ומן לביבת הפת במים רומחין, והעיקר שנגררים אחריו אלו הדברים והפסחים, הוא מה שאמרנו נדרים הלך אחר לשון בני אדם וזה ג' חלי לוי לשון הדיוט והמורגל בני ציון אדם שבהאוס מקום שנשבע בו האדם שיש בו שמונה עליו בחיותו, ועל דרך משל אם היה המקום שנשבע בו קוראין בחיותו וזמן ממשל ללוי ושלוק הרי הכל אסור עליו ואם אין קוראין ממשל אלא הממשל ממנו הרי זה אסור עליו הממשל לבדו, ועל זה המעשה היקש מכל מה שיש בו המסכתא בלמור הנודר מכך אסור בדר פלוני ומותר בפלוני, לפי שכל זה אמנם אחר המנהל לפי מקומו ולפי לשון בלמור הוא מן המפורסם שיש לו המון ומכר לו זה על דרך הדמיון, לפיכך הדין זה ולא נצטרך להחזירו בזה שאלו פסחים לומר:

המודר מן הכבש אין אסור אלא מן הכבש של ידך: (דף נז ע"ב) מן הצלי אין אסור אלא מן הצלי של בו: (דף נז ע"ב) כבר דעת ההפסד שיש בין השם הידוע לשלש דיוע שיהיה לאסור מן השלוק בזה הידיעה הרי זה מורה על השלוק הידוע והוא בדבר מן הידוע, ואם אדם שלוק בלתי ה"ל הידיעה הרי זה מורה על מה ששולקין אותו, וזה כלל דיוע בלתי המפורסם שהם שאינו ידוע כולל כל המעין על דרך כלל והשם הידוע שורט, ולא מפסע בעיקר הידוע נדרים הלך אחר לשון בני אדם. ואין הלכה כרבי יהודה:

אבל אולי הוא מן הממשי החזיר לבעל בית: ולא יעשה עמו בלמור, שלא יקצור עמו בצורה אחת כדי שלא יקל עליו מה שיקצור בו בדמיון קולר קרוב ממנו הוא מוצא מקום ללך וימצא מקום פניו שיכול לנהר מלאכתו, וכבר נבאר כל פ' לשון אומן בהרבה מקומות מורעים (פאה פ"ד הל"ה). והלכה כר' יהודה ואין הלכה כר"מ:

המודר הנאה מחבירו לפני שביעית לא יורד בו: (דף נז ע"א) נטות, פירות התלויין מן האילן הנטיים חוק מן הפרדס, וכבר דעתנו בזה ספק שפירות שביעית הפקר ואין להם בעלים, ואשר חייב שיהיה אסור על המודר ליכנס בבהם חפצו שביעית לאכול מן הפירות לפי שהם נדרתם לאכילת הפירות ולא נעשה גוף הקרקע הפקר וכשעומד זה לשם והוא אינו מתעסק באכילה ויהיה לעמוד נמצא נהנה ממנה שאינו שלו:

המודר הנאה מחבירו לא יאשילנו בו ולא בו: (דף נז ע"ב) א"ל השאילני פרתך אמר לו אינה פנויה אמר בו: (דף נז ע"א) אסור על מי שאסר עליו שלא יהנה מפלוני שלא יליו ממנו אלוה ממנו, וכמו כן שלא יאשילנו שאל יאכל ממנו, ולא ימכור לו שום יקח ממנו, וזה מן המאמרים שבהם נדרים:

המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך בו: (דף נז ע"ב) כל זה נמשך על העיקר שנאמר לך מה הפקר באחריו שוקל לו להטות וסוד לו את חוט, שהוא נשכח לו להטות פה שנתן ואחר שעשו לו הפועלים מה שעשו חזרו כולם לו בעלי חיות והוא על שנתן להם שכן פרע לו חובו בלא ספק:

היו מהלכין בדרך בלוי ואין לו מה יאכל נותן בו: (דף נז ע"ב) ר' יוסי אומר אחר שאין עמם שליש ה"ל המעשה דומה למתנה ולכן הוא אסור, ואין הלכה כרבי יוסי:

פרק חמישי

השותפין שנדרו הנאה זה מזה עומד בו: (דף נז ע"ב) חקר, נקרא רחם על עיר שבצב, ואלו השני שותפין אמנם הם שותפין בזה הבית לכל אחד ואחד מהם בית ידוע והשותפין בזה הבית הרהבם שלפני הבית והוא הנקרא חקר, ואם אפשר שיחלקו זאת החצר והוא שיהיה בה ד' חמות לזה ולזה חמות לזה או יתחד אחד שניהם לפי כל בית ארבע חמות כמו שיתבאר בבבא בתרא, הכל מדרים שהם אסורין ליכנס לחצר עד שיתחלקו, ואמנם מחלוקת רבי אליעזר ותנאים נאמר שאין בה דין חלקו, וכל זמן שאחד מן השותפין נשבע הוא בעצמו שלא יהנה בו חפצו הרי זה טוהר אחריו למכור, אבל אם הדיו חפצו והוא שנשבע לראות שלא יהנה בשמשי, ה"ל אין טוהר שמעון למכור לפי שהוא אנוס והוא אינו אומר שעה. והלכה כר' אליעזר כי יעקב: היה האחד מן השוק. כבר בארנו שהלכה כרבי אליעזר כי יעקב:

המודר הנאה מחבירו ויש לו מרחץ וביית הבד בו: (דף נז ע"ב) חפסית יד, שישאר לו תשמש בזה הקרקע כגון שיעיר לעצמו שום דבר בזה הקרקע שלא שיעיר, ואפי' שיר בו מים מה המרחץ או הדומה לו, וזה הדברים המאמרים הם בעצמם:

הריני עליך חרם המודר אסור, הרי את עלי בו: (דף נז ע"ב) המודר אסור, פ' שער המודר על הנדר הוא הנקרא בעצמין כגון שנשבע ראובן שלא יכנס שמעון בביתו שער שמעון שמעון שלא יכנס בבית ראובן שער נשבע על מה שהיה בדברו לפיכך אם עבר שמעון ויכנס בביתו של ראובן הוא הנקרא בעצמין, וזה פ' המודר אסור, והכן זה הענין ופשוט לו היקש שהשטות והנדרים הם מחייב לקיימן ואפי' שהוא אינו הנשבע והנדר כלל נשבע עליו ונחלו: וענין דבר של עולי בבל, הדבר שיש בו המושל ללוי רגלים והוא מה שזכר מן אע"פ שהיה והענין שלהם ממון כל ישראל וכלל אחד מן ג' שכן וזה, אין זה כי אם זכות מעט מאוד שאין לאחר מזה שום רשות:

המודר הנאה מחבירו שוקל את שוקל בו: (דף נז ע"ב) שוקל שוקל, שיקן בשביל מהות השקל שהוא מחייב בו לפי שאינו מגיע לו בזה הנאה לפי שאינו נותן לו שום דבר ואמנם נמנע ממנו חוק, ואינו אסור על ראובן כשנדר שלא יהנה ממנו שמעון שימנע שלא יגיע היקף לשמעון ואמנם אסור עליו שימנעו בנמנעו: ומחזיר לו אבדו, בין שהיו נכסי מחזיר אסורין על בעל אבדו או נכסי בעל אבדו אסורין על המחזיר לפי שהוא מזהה שהמורה מכירתו עליה, ואם היה מנהג המחזיר אבדו מקבל שום דבר, הרי זה לא יקבל ממנו לפי שזה המנהג ילא מדין המורה וכלאלי החזירה מלד שיקבל ממנו ונמצא שזה שנשבע שלא ימנעו מהנה אותו מלד הדבר המחזיר לו, אם הנית לו כמו כן השכר הדיוע הרי זה מהנה אותו בזה השיעור שהנית לו לפיכך לוקחין השכר ממנו ותפול להקדש:

ותורם את תרומתו ומעשרותיו לדעתו בו: (דף נז ע"א) וזן את אשתו ואת בניו על פי שזהו חייב בו: (דף נז ע"ב) כבר בארנו (הל"ג) שאם פרע הוא בשבילו שום דבר המחזיר בו ה"ל מותר ואינו נקראת הנאה אמנם היא הנאה בדרך מקרה לפי שהוא סילק ממנו היקף, והפסקת ממונו י' לו בזה קורת דות אבל אינו מגיע לידו שום דבר: ואמר לא ילמדו מקרא, זה הוא נמקום שמתלמד מורה שנכתב בשכר אבל במקום שמתלמד מורה שנכתב בלא שכר מותר לו ללמוד מקרא, ואין לו זריקין להמנות שום דבר מזה בהלכות והדעות ומדרשות לפי שאינו מותר במדרשו כלל ללמד מן ממיני נכתבת המורה בשכר שאמר (דברים ד) ואחרי זה ה' בעת ההיא ללמד אהבם, כל בקבלה מה אני נחנם אף אתם בזה, ואמנם ללמד מורה שנכתב בשכר נמקומות שפסעם המנהג בזה, לפי שזה השכר הוא מדין למד העשמים והמנושות ומדין השמירה החיותות שלא יהיו מושלמים ונשחטים, ואין תמים מלאכים גדולים שעור אותם התאוו והכניסו האמת ופסקו דין לעצמם לטוב שכן מן הדברים והלמוד ונתנו בחבלי השוא, ועד יבא הענין בזה הכונה נמקום ידוע ממסכת אבות (פ"ד מ"ד): ואשר חייב שיהיה אסור עליו לזון את בהמהו, לפי שכל מה שהוקיפה בשמנויות ובהם הוקיפה בדמיה, ורבי אליעזר אומר אחר שהבהמה טמאה אינה מותרת באכילה לפיכך אין לו מועלת בשמנויותה ובמקומות בהיה, וזה"ל שהוקיפה בדמיה או במשקלה אם שטתה ומכרה ללבוש, ואין הלכה כר' אליעזר:

המודר הנאה מחבירו ונכנס לבקר עומד בו: (דף נז ע"ב) ורוחץ עמו באמבטי גדולה אבל לא בקטנה בו: (דף נז ע"ב) לא יאכל עמו מן האבוס שלפני הפועלים בו: (דף נז ע"ב) זה שנכנס לבקר הוא שאסר עליו שלא יהנה ממנו החולה: ואמר לא יאכל, זה יאכל, זה הוא במקום שלוקחים שכר מן הישיבה, ר"ל לומר שמקבל שכר מן המבקד החולה שביטנו עמו ומשרפם אותו או עשה לו לזון לפיכך אם נכנס זה וישב ולא קבל שום דבר הרי נהנה בו החולה בדבר שיש לו דמים: ורפואת נפש, הוא שירפא גופו. ורפואת ממון, שירפא בהמנו, ומותר לו להגיד מה שיעיל לנפשו ואמנם אסור לו לרפואתה דיי, ואין לו אסור לחולה עממי לפי שהוא מנהל, ר"ל חיוב הרופא מן המורה לרפאות חולי וישראל וזה כלל דפי מ"ש הפסוק (דברים כב) והשטל לו לרפאות את גופו שהוא כשרואה אותו מוסק ויכול להצילו או גופו או בממון או בהכנתו ואמנני, בזה המרחץ, ואסור לרחוץ עמו בקטנה לפי שהוא מגביה המים עליו וזה הנאה הוא לו: ולא יאכל עמו כלי אחד לפי שהוא חולק לו כבוד וישים חתיכת בשר טובה לפניו או יתנחה כדי שיאכלנה. זה הוא הענין גם כן שלא יאכל עמו מן הכלין שממלאין מפירות לאכול מהם כל הפועלים, ועל דרך משל כשנשבע ראובן שלא יהנה לשמעון ואכלו שניהם עם לו ונכנסו ראובן לאכול מן הקשרה החזירה ללוי אחר כך נאמן לפי שמעון, מותר לשמעון לאכול ממנו ולא נאמר שמה לא נאמר לראובן אכילתו אלא כדי שיהיה ללוי ממה שיתן לפני שמעון וזה הוא ענין אמרו:

שיקלנו וכשנשקלנו או יכול לפדותו ותלא לחלוץ אם פדלן אחר ואפילו קודם שנקלנו אין חזירות וקדושות אלא תנא לחלוץ, וכן הדין בעליהם וכלל הדומה להן:

המודר מירורי הים מותר ביושבי היבשה בו: (דף נז ע"א) מפרש, נקרא יורד בים בלתי הגדולות ומתרחק מן הארץ ויחוק גדול אבל מעט לפי הולכים על חוף הים וקרוי מן היבשה:

המודר מרואי החמה אסור אף בסומין שלא בו: (דף נז ע"ב) המודר משחורי הראש אסור בקרחין ובעלי בו: (דף נז ע"ב) זה כולו מותר והוא מדרד לפי המלות המפורסמות המורות אלאם בלתי היותן, והעיקר בכל זה נדרים הלך אחר לשון בני אדם:

המודר מן הילודים מותר בנוולדים מן הילודים בו: (דף נז ע"ב) ילודים, היו משמעותו בלתי היותם אלא ההמון אותם שנולדו, וילודים, היה משמעותו העמידים הילוד. וישעור זאת המשנה כך, הנדר מן הילודים מותר בנוולדים, מן הילודים אסור בילודים, ר"ל מותר אומר אף הנדר בנוולדים מותר בילודים כמו שהנדר בילודים מותר בנוולדים, ותנאים אומרים שפירוש נולדים מן שדרו להוליד, ר"ל בזה מי שדרו להוליד כמותו כגון אדם והולך על ארבע מן החיות, לא מי שדרו להוליד בלתי כמו רוב הדגים והעופות:

המודר משובתי שבת אסור בישראל ואסור בו: (דף נז ע"א) יתבאר לך בזה המסכת שהיה מנהגם לאכול שום בערב שבת על כל פנים, והיו הכותמים מואסים לירושלים ומקללן אותה הרי הוא מפורסם בכל הארץ, וטעם זה מה שנאמר בעזרא, כל שכן שלא יעלו שם לרגל:

קונם שאיני נהנה לבני נח מותר בישראל ואסור בעובדי כוכבים: שאיני נהנה לרע אברהם אסור בישראל בו: שאיני נהנה לישאל לרוק בו:

מבואר הוא בלשון החזרה שזרע אברהם על דרך כלל אמנם הוא דע יעקב לבד, וזהו מה שאמר לו הנורא (בראשית טו) כי גר יהיה ורעך בארץ לא להם, וזה לא הלא אלא זרע יעקב ולכן מותר לו ליהנה ואפילו נעשו יושמעאל:

קונם שאיני נהנה לערלים מותר בערלי בו: (דף נז ע"ב) זה גם כן מותר שרואה לומר בנולדים בני שמאמין בנתי מילה וערלים, מי שאינו מאמין בנתי מילה, וי"ב ברייתו, הם מלת בריית ובריית הנפילים בנתי מילה, לא לברכה אבית בנתי מילה שמעמד אחד בנתי עממי (בראשית יז) ואלו מנינים (א) ואמנם בריית בני ויבין (ב) בני הנה בריית אהרן (ג) והקיימות את בריית בני ויבין (ד) לבית עולם (ה) ואחרי את בריית שמעון (ו) ואת בריית שמואל (ז) וזה לאות בנתי בני ויבין (ח) והיתה בריית בנשרכט ט) לבית עולם (י) את בריית הפר (יא) והקיימות את בריית אהרן (יב) לבית עולם (יג) ואת בריית אהרן (יד) יתבאר הנה אלו י"ב בריית נכפלו בזה הדבר ואלו נקמלק ממנו הדבור כמו שאמר אחר כך ויכל לבדור אחי ועל אלהים מעל אברהם: והיתה דוחה אף הנעשים, כשיש נע נעצת נעצת הנדרות יתבאר המילה, אלא"פ שנקראת הנעשים מלת ל"ת שגא' (דברים כ"ד) השמר נעצת הנדרות וגו', ור"ל לומר לא תקבלה ולא נדרות אותה אבל תשמך על דברי הכהנים בלבד, וזה אולי בקבלה כל מקום שנאמר השמר מן ואלו אינו אלא מלת לא תעשה:

פרק רביעי

אין בין המודר הנאה מחבירו למודר בו: (דף נז ע"ב) וכל דבר שאין עושין בו אוכל נפש מקום בו: (דף נז ע"ב) המודר מחלל, הוא שיאמר לו הנאה מחלל עליו ומי יתחייב בחלו מהדינים המפורסמים:

[illegible]

בא"א. דבר כיצנה דמקד הוא ולא נחמ
קבוצה. והיא הוא רגיל לטול כל שכר
וילכסיות ולנפש ששה (ג) גמה נפשי מ
לזכרות מומו: אלא תב. כי אמר לא
הגדרה לא מהני לא מדי דמימר
קאסר ליה: דא"ב. דלא שקיל אנדר
לחמי למחשדיה כי אמר בעל מוס
הוא: תרי ויפני לא תקני ליה רבנן.
לוי: הוה אמר חס הוא הוה שקיל
לגבריה וז' מיינו ליה לקנייה מנה
ויימנין לא שקיל מידי הלכך ליכא
לששדא: ברתנ' דחיות. מי תטאת:
לדקדק. לערב אפר חטאת צמים חיים
לא: כלי: אפר בקדש. לא כסאר אפר
בעלגתא כל אפר קרוי אפר חטאת:
ואו העד או המוס ומקדש כן וזה
המוליכו עמו מצדו במקום טומאה
השולין דרך אחר (ג) בשמאסד
המורגות. ומסמסדו שדריך לקטת
חולין ולאכול דמי חולין יקרים דמי
ואתה תמרום שהחולין לחין לכל ומרום
ואתה לרואי חול' נכסיה: בא"ה.
המוליכו חול' ומסמסדו: ונתון ז'
שכר בשביל. ונגמרת מפרס מז'
היא שלפי מה שהוא מסמסדו נתון
לוי: גב' מנא הי'. דלון טוטלן
שכר על הוצאתו לתלמוד מורה ז'
לעלמ: תורה: דהי זו מקודשת
לחולמי כול' ל' ל' שכן דלי לא נגמרת
ומקדש להו: א"ב' שהוא ישראל. ואפי'
ז' ישראל דכסיה רגילין בהוא
שילך: שבר הבאת האפר. שילך
ומקדש רחוק לירושלם להבא האפר:
שכר מילי היום. מלי נשקל דאגד
שירמיה שקיל (ז) ולא הכשר המזוה:
באן שבר הואה וקידוש. שהיא (ה)
היא הכשר מזוה לא שקיל: בני
ההואה. דמשמע מילי המס וזכשר
לחול' לאוקמה בהבאת המס: דהיי'
א"ה. הא קעבר אלנפש לא יטמא
(יקרא כה): בבית הפרס. דליו
מחמאחא מליין ט: כרבר יהודה
מנפח אטמא בית הפרס ודו"ך. דעלם
שגבורה מוטמא צמנת ומנפח ולא

מלך נקב: בין אמר להם ^(א) מוס
גמ' מאי עמינא לקדק ד'
וירחיה. להשליטו לאלק' לכפוטו
מוס עובר הוא אמאי שקיל
כאילא ביכנה שהתירו
להיות נוטל ארבע איס'
לגסה בין תם ובין בע'
נפיש מירחיה והאי לא
ובין בעל מוס: בשלמא
שרי ליה אלא תם אמאי
ואמרי האי בעל מוס אי
ליה משום אמאי אי
מוס הוא והאי דלא
דלשקול אנריה וימנא
תקינן ליה רבנן תרי זין
מתני' ^(א) הנוטל שכר
להעיד ^(ב) עדותיו ^(ג) בטיל
מי מערה ^(ד) אפרו אפר
^(ה) במטמאו מטרומתו
היה זקן מרכיבו על
כפותיו ^(ו) גמ' מנהני כ
רב דאמר קרא ^(ז) ראה
אני ^(ח) בחנם אף אתם
^(ט) כאשר צונו ה' אלהי
בחנם ומנין שאם לא
בשכר תלמוד לומר
יאמר כשם שלמדתי
בשכר תלמוד לומר
להיות ולקדש מימיו
מקלה: ורבינו ^(א) המקדש
חמאת הרי זו מקודשת
אמר אביי לא קשיא
כאן בשכר הואה וקיי
הבא להוות ולקדש
חמאת ואכפר חמאת
^(ב) משבאו מטרומתו
אזיל ^(ג) לבית הפרס ד
אמר רב ^(ד) מנפה ^(ה)

תָּרִי וּיִמְנֵי לֹא תִקְיֹוּ לִי
וְהִכֵּי דִשְׁרִי לִי־לִפְנֵי
חַיִּיבִיּוֹת חַכְמָיִם ^פ לִנְלוֹת פֶּעַם
עָלִיו שָׁכַר וְשִׁדָּד דְּמֹה לֹא
לֹ ^ב ^ה (בִּיבֻנָּה) חַכְמָיִם
דִּוֹת לִבְהֻמָּה דְּקָה וְשֻׁשָּׁה
מוֹם: גַּמְ' מ"ט הָאִי
וּנְפִישׁ מִיֻּדְחִיָּה: בֵּין תָּם
אֶבֶל מוֹם מְשוּם דְּקָה
וְרֹאֵם אֲתִי לְמִיחָשְׁדִּיה
תָּם הוּא וְהָאִי דְּקָה שְׂרִי
חֲכָיִם תָּם נִמְי אֲמַרִי כֵּלִל
קִשְׁרִי לִיָּה סִבֵּר בֵּין הִכֵּי
אֲחֵרִיתִי ^פ ^ה חַד וְיִמְנָא
יִמְנֵי לֹא תִקְיֹוּ לִיָּה רִבְנָן:
יִדְּוֹן ^ה דִּינֵי ^ה בְּטִיִּלִּים
יִן לְהוֹת ^ה וְלִקְדָּשׁ מִיִּמְיוֹ
דְּמִקְלָה אִם הִיָּה כְּהֵן
מִאֲכִילוֹ וּמִשְׁקוֹ וּסְבוֹ וְאִם
הִרְמֹזֹר וְנוֹתָן לֹא שִׁכְרוּ
וְלִי־אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר
לְמִדְרֵי אֲתַכֶּם ^ה וְגו' ^ה מַה
כְּהֵן תֵּינִיא גַמְי הִכֵּי
מַה אִם כְּהֵן אָף אֲתַם
מִצָּא ^ה "כְּהֵן שִׁלְמִד
אֲמַת קֵנָה וּמִנֵּין שְׁלֹא
בִשְׁכַּר כֶּךָ אֲלֻמְדָּנָה
אֲמַת קֵנָה וְאֵל תִּמְכֹּר:
מִי מַעֲרָה ^ה אֲפֹרוֹ אֲפֹר
קִדָּשׁ ^ה בְּמִי חֲבָאֵת בֶּאֱפֹר
תִּאֲעִ"פ שְׁהוּא יִשְׂרָאֵל
נֶאֱמַר בִּשְׁכַּר הִבָּאָה וּמִלּוֹי
דִּישׁ דִּיקָא גַמְי דִּקְתָּנִי
וְתָם קְתָנִי מִקְדָּשׁ בְּמִי
שִׁמְעָה מִינֵי: אִם הִיָּה כְּהֵן
כֹּה: אִידוּר גּוֹפִיָּה הִכֵּי
רִבְנָן דִּאֲמַר רַב יְהוּדָה
דָּם בֵּית הַפְּרָס וְהוֹלֵךְ
וּרֵב

ה רבנו. וא"ת אכתי אמרי האי חס ה
שאינו רוצה לנדות פעם אחת וי"ל מלך
ס אחרת אלף דאס דרואו דאין יכול ליעול
יחשדוהו לעולם שחזר לאף האשקור כדי
להגלגל ממנו (י) של פעם שרי
הנוטל שברו דרון דינוי בנפיש.
והא (יז) דמן מכוור
הדיין שנטול שזר לדון אלף שנינו
דין מפרש בפרק בתרא דלכות (יח)
(א) נאמר (י) נטלה (י) דמוכח שרי:
מה אני בהם בר. וא"ת וסחד
לא תקח דכחז רחמנא (שמה)
(ג) נמה לי ולא פירכא היא דמרי
מלייניו דלכות בריש פ' בתרא
(ד) דמרי דלכות אגרא היא שרי
שזר טרחו וצבורת שוחד היינו
(ה) להשחלל לדנוי יפה ולהפוך
צדקתיה דלאמר התם אפי' לזכות את
האכל וליחייב את החייב ואין לתמוה
על דייני גזרות שצדוקים שזיו
נטולין שכן מתרומת הלשכה דכלא
טעמא דאגר בטלה דמוכח שרי התם
כיון דכל עסקם היה על זו וכל היו
עוסקין בשום מלאכה שעל כרחם
צריכין להספרתם וזה שנהגין עשוי
לנמוד חורה בשזר אם אין לו גמה
להספרתם שרי ואפי' יש לו אם הוא
שזר בטלה דמוכח שמיני כל עסקין
ומשא ומתן של מסתבדא דחשיב
(יג) מוכח ויזר מקרנא דמרי מתרא
ושקיל וזחא ועוד בקטנים שרי מטעם
(יד) שימור ושזר פסיקו טעמים דמוכח
פרק אין ציו המודר (יח) (ה) :

המקדש בתי השאת ואפר
השאת הרי זו
מוקדשת אע"פ שהוא ישראלי. פי'
הקומטרם דמוק שפירש דנקט אע"פ
שהוא ישראל (י) להכניס גרולים גזא
וצקידוס ואומר דמי' דעיקרה נקט
מאוס רישא דרמי (י) ברישא פ' ש
דקדושין (ד) נה. המקדש בתרומה
ומעשרות וצמחנות צמי טמא ואפר
טמא נה' : **היכי** או"י לבית הפרס
דרבנא דאמר רב יהודה רב' משמע
על גדי נפוח שרי לילך להעיד

מטמאהו מתרומתו וקשה מבין לפירושו
לכל דבר משום דקשה ליה אלא דלמירין
(דף ע"ב) בית הפרס לא תשמירו דבריהם
אלהים (פ"ה מ"ד) ושיון שדוקין לעשו
רומה מאי בדקין אמר רב יהודה מנפה
בדקין והלא בדקיה מפרשה סס נמשנה
גרים בדקין וכו' אומרים אין בדקין כילו
הואו יכול להסירו ונותן לתוך (ג) (ב) ופה
עם כשעורה טמא ועוד דלמנע דוקא
בציה הקברות דלמר רב יהודה ר' אומר
לכל דבר אבל בדקיה (ג) כל משנה לא
היינו שהולך בלא גיפוח והכי קאמר הרי
דקם לאו דלויי' אלא מדרבנן (ג) משיו
ואלא בקטן ולפי זה היה מותר בלא גיפוח
מא דאמר ר' יוחנן לעשרה בין המצות וכוכם
מזה וזה וישא וישא שמי דלמר (ג) גדול
(ט: ע:) וי"ל דלעולם ה"ה לכל המצות והא
אשה צא"י ובשאלמות דרב אחאי מסיר
הם פסח לשאר מצות דלענין פסח הולך
מחל לכל דבר הוה מפקח ודבר תימה הוא
ואחריו הירך האכל להמיתו לכל פסעה
ין לגדר דלמר מיייר ע"י גיפוח ואי אין
(דף ע"ב) דלמירין התם מודים בית שמאי
אלא תשמירו דבריהם במקום כרת ולאכיל
יהודה דקאי אמתני' דאי לא גרסין מאי
מפורשה (ט"ז) לאחר שעבר (ג) לכל דבר
אכל

לֹא נָגַע בָּהֶם וּמִיָּד בְּתַרוּמָה לָא
בְּקֹדֶשׁ (דף קה:): בְּדִקְקָא לְעוֹשֵׁי
כֹּהֵן בְּדִקְקָא מִמֶּנּוּ הָחֵם דְּבִדְרָה
שֶׁנֶּשֶׁנִּי, שֶׁזֶּהוּ מִי אֵדֶם
וְשֶׁנֶּשֶׁנִּי שֶׁלֹּא יֵשֶׁנּוּ יוֹשֵׁב בְּרִגְלָה
עִם עֵלֶם שֶׁנֶּשֶׁנִּי דְּבִתּוּ הָפָרֶס
נִמְנָא בְּשָׂרָא שׁוֹבָרָה, נִמְנָא
לְאִיטוּ מִחֲדָר עֲלִינָא מִלִּנְיָ:
כְּפֹעֵל
מִיָּלִי נִמְנָא מִהֵנָּה כְּדָמָה כִּי בִכְנִי
אֲמַר רַב יְהוּדָה כִּי וּמִלִּנְיָ
יֵשׁ לְפָרֶס הָא דְּשִׁמְעִין לְפִירוּ
כִּי יְהוּדָה כִּי מִדְּרַב יְהוּדָה קָא
בִּי (דף קה:): כִּי
שֶׁנֶּשֶׁנִּי מִי שֶׁנֶּשֶׁנִּי לְאִיטוּ (שְׁרִיזִי)
הֵי הָא כִּי מִלִּנְיָ (דף קה:): כְּדָמָה
כְּדָמָה כִּי אִוּ מִשּׁוֹם כְּבוֹד הַבְּרִי
הָא הִכָּא מִשּׁוֹמֵא מִמֵּן לְנִגְדּוּ וְלִי
לְקָרְתָּ מַלְכִּי וּמִפְּרִישִׁי
וּמִשּׁוֹמֵא דְּרֹאֶה לְיֹמֵר דְּלֵכָל
דְּרָבָא כִּי לְרַב מִתּוּבָא לְבַעֲדָא שְׁרִי
הַמִּצְוָה בְּלֹא נִשְׁוּת מִי שְׁרִי
לְבַלֵּל נִשְׁוּת וּלְפָרֶס קִשְׁיָא לְרַב
בְּדִקְקָא אֲמַר רַב יְהוּדָה כִּי
שֶׁנֶּשֶׁנִּי כְּדָא (דף קה:): כְּדָמָה
רַב יְהוּדָה וְגַרְלָה לְרַב דְּגַ

מקמיה ^(א) מחזיק ליה מנפח ליה מחזיק ^(א) מקמיה
חומרי אכלי דלמרין חגיגה פסק חומר
פסקה ואין בודקין לאכלי תרומה והנה
בדקיה דתהי הפרס קאמר: ^(ב) בית הש
בדקיהם טעור שזו אפסי ליתא מש
הפרס אין זו שום פסק אלא מש
היטו שזה שנחש בו קצר: א'
לנחש הכן גזון נצילות ושרשם ש
לנחש פסק מהני נישום והא אפי' לשאר
דית' דלא גרים מאי בודקין אלא גרים
ממחניהם בשום מקום אלא נעושי פסק ו
אילו ומשי צימ הפרס דרבנן דלמר דר
בכל מצו ציפוח ^(א) פירש"י ^(א) (וכן) ו
נכלל מזה כמו להעיד וקשיא דלא משמנה
משפטי שהוא כמילי מידם משמנה דוקא
שחלמוד חורה כ' לישא אשה לא לתהו
דנקט ללמוד תורה משום דפלגי התה
לישומה צימ הפרס לכל המצות כמו
טעור ע"י נישום ולשאר מצות הולך ו
בזהא דברות שומור ילך שם האל
ששום רוצה לומר השאלחות ^(א) כל שאר
ממערכין אלא לדבר מצוה מיירי אפילו
צימ הלל שבודקין נעושי פסק (ג) מאי
תרומה העמידו דבריהם במקום מיתר
בודקין לא היה לו להפסיק במילתיה

[illegible]

מז' מילתיה דרב יהודה דאבדיקא דרב יהודה קאי ולא בורקין: **מא**] המפורשת במשנה לאחר:

חטאת: אם היה כהן הדיין או העד:
ומפסידו מלאכול בתרומה ויש לו הפסד

ה ולא אחו למיחשדיהו ולקדש ליתן מים באפר
כו לעירו וכדרך יש טומאה ומעבירו שם ומטמאהו

מטמאהו מתרומתו שמולי

110

(א) [מין] מופ' מנהגין
(ב) ד"ה [ז]: (ג) [פסוק]
ל: מוסר קול. מנהגין
(ד) [פסוק] (ה) [פסוק]
(ו) [כ"ב]:

עין בושפתו

נר בצורה

ד א מ"י פק' י מ"י
מ"ה ה"י:
ה ב מ"י פ"ב מ"י
מנהגין ה"י: סמ'
עין י מ"י מ"י פ"י
סמ':
ז ג מ"י פ"ב מ"י מ"י
סמ' ע"ס סמ':
ז ד מ"י פ"ב מ"י
סמ' ע"ס מ"י מ"י
מ"י מ"י מ"י מ"י:

הנהגות הב"ח

(א) שאין ע"ס המנהג
ובדאי הוא ת"ח:

פירוש הגר"א

(ו) ב"ה המכבד ב"ה.
מ"י (פ"ב) (ז) מ"י מ"י
מכבד וגו' אר"י:
(ח) שאין דין ב"ה.
מ"י (ח) (ח) (ח) (ח)
מכבד וגו':

שהיה ת"ח וז' ר' יונתן בן עמרם ועמד לפניו והוא לא היה מכיר אותו אמר לו רבי פרנסיס א"ל קרית לא שנית לא אלא במה אפרנסך אמר לו פרנסיס ככלל וכעורב ר"ל אע"פ שאין תכונה כמו שיפרנס הש"י מה עמלה ועוף עמל שאין ע"ה פסות מהם ונתן לו ואח"כ נמחרת כאשר פתחו בדבריו ואמר אי לי שנהג ע"ה מונקו ואמר לו השומעים מה שאירע לו אולי יונתן בן עמרם תלמידך שאינו שואל רצון ליהנות בבבד התורה כשיכול להשמר מזה ואפי' במחשבות ואמר וי' המעשים האלה ישמיקו כל חולק מה הענין. ואמנם הדברים אשר המירה אולם התורה לח"ה הוא שיתנו ממונס לאדם ולעשות בו סמורה במחירתו ויהיה השכר טוב להם אם ילכו והעושה זה י' לו שכר גדול (ג) עליו והוא מטיל מלא לים (ג) על ת"ח ושוממך סחורמס (ג) לפי כל סמורה ושקיע להם נחמלת השוק אלה הם חוקים שקבע להם ה"ה כמו שקבע המחנות לכהן והמעשרות ללוי לפי מה שנה בקבלה כי שמי הפעולות האלה יעשו אותם קוהים קתנים עם קתנים על דרך כבוד ואע"פ שאין ע"ס המנהג (ה) כדי הוא ת"ח להיות כע"ה נכבד וכן הקלה התורה מתלמידי חכמים חקי הארנוניות ואכסניות הביל וחקים המיוחסים לכל איש ואיש והם הנקראים כקפ גלגולת ופרטו בעבורם הקהל וכן גי' המומות ויולא בזה ואפילו היה ת"ח בעל ממון לא יתחייב דבר מכל זה וכבר הורה רבי יוסף הלוי ו"ל לאש במקום אחד שחי' לו גטת ופרדסם שהיה חייב בעבורם אלא והיוס ואמר שיפרט מתמ בעבורם דבר מכל מה שזכרנו מפני שהיה ת"ח ואע"פ שהיה נותן במה הוא אפילו עני שפטרלל וזהו דין תורה כמו שפטרס התורה מלית השקל מן הכהנים כמו שזכרנו במקומו ומה שזכרנו לה:

ו כבוד התורה הוא נהגות הוריות נעשימה ויכבד החכמים המעמידים אותה והספרים אשר פסרו זה וכן חלול התורה הפך ה' **ז** בהוראה גם לבי להנבד להורות מנלי יראה ופסד: **ח** התורה המירה לאש מומה להרים ליון יחיד כמו שזכרנו בנהגותיו אמר לו דבר מורה והאחר הנה ממנו קתל על זד המוסר ולא על זד האיסור. ואמר

רבינו יונה

ו ב"ה המכבד את התורה. שאינו מניח אלא במקום קדש ולא על ספקל שישפס ז' ב"ה גם לא תורה ע"ה נ"ה תורה נ"ה אומרים הנוטל חון אל ספר מורה ואינו מספר בעד שקורא החון ז' ויש אומרים מי שאינו מניח כשהוא פתוח ויולא: **ז** נ"ה וז' המכבד את התורה. שאינו מלמד לתלמיד שאינו הנוטל שנה (משל י' מ"י) פסלו מעניותו סנה לתלמיד הנוטל וכן לזרים אמן לתלמיד שאינו הנוטל: **ז** גופו מבורא. גופו מולן: **ז** ה"ה ר' שמעון בנו של ר' יוסי אומר: **ז** נ"ה רבי ישמעאל: החושך נצטמו מן הדיון. שאינו רוצה לישב כדין אלא"כ מתפשטין זה ע"ס זה: פורק ממונ איבה וגו' ושבועת שוא. שאין בעלי דנים הללו שומעים אותו ואינו נ"ה לדי עונש דין. נ"ה שלא ישאל אותו הסייג ולא יגול שלל כדין ואינו נ"ה לדי עונש דין. נ"ה החושך עצמו מן הדיון מתפשט ע"ס בעל דיון קודם שיהא ל"ה שלל שום נאום לטעון ב"ה החיב

היה גולן דפעמים שהוא חייב וטען טענה שהוא פטור זה וימלא גולן: **ו** ושבועת שוא. פעמים שהוא סוגר שהוא אמת בדבריו ושקע על שקר: **ו** דהגם וז' ועוד א"כ ישמעאל כל המניס לבי נהגות שוטה דליון דברים שאין אדם עומד בהם עד שגבול בהם זה שמה נכסל נהגותו שורה שלל כדת וזהו אלא מנין ב"ה וימלא ב"ה. א"כ שוטה קרו ליה על שנוטל גאווה על דבר שאינו שלו שהיה המורה אלה שלו. וישע הוא שמראה עצמו שלל לשמה למד אלא לקנות שם טוב. וגם רוס שרדף אחר השכרה: **ח** א"כ תדיר דן יחיד. שאע"פ שיחיד מומה דיון דין גמור מ"מ אל חוקק עצמו לבי לדי כך שאין שום אדם רשאי ליון יחיד אלא הקב"ה שהוא יחיד:

ו כבוד התורה הוא נהגות הוריות נעשימה ויכבד החכמים המעמידים אותה והספרים אשר פסרו זה וכן חלול התורה הפך ה' **ז** בהוראה גם לבי להנבד להורות מנלי יראה ופסד: **ח** התורה המירה לאש מומה להרים ליון יחיד כמו שזכרנו בנהגותיו אמר לו דבר מורה והאחר הנה ממנו קתל על זד המוסר ולא על זד האיסור. ואמר

ופסוק שלם יש לנו על זה ששלמה ע"ה אמר (משל כ"ו כ"א) מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו. כלומר לפי מה שהוא מהלל ואע"פ שכתוב (משל כ"ו כ"ב) ו' יראה ללבב. הוא בענין המינון מדבר שאין כח האדם להבחין בחכמו אם הוא מין כי הדברים המונעים בלבנות המינון. הם אך בדבור המאמינים [נא"ה לפי המוכן חסר כאן איזה תיבות]: **ז** גופו מבורא **ז** גופו מבורא. מן שמים מסייעין שיכבדוהו הבריות אחר שהוא מכבד את התורה ועושה הדברים שזכרנו ובחלופיהן אמר **ז** המכבד את התורה. גופו מבורא **ז** המכבד את התורה. על אלו אמר המגלה פנים בתורה. ואומר להמה הוצרך לכתוב תמנע היתה פילגש וכיוצא בהר זה מחלל את התורה: **ז** רבי ישמעאל **ז** רבי יוסי אומר החושך עצמו מן הדיון. ואע"פ שכתוב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך. וכתוב צדק צדק תרדוף שמוצה ליון את הדיון זהו במקום שאין שם דינים אחרים אבל כל זמן שיוכל לחשוך את עצמו טוב לו להשליך עולו על אחרים ממונע עצמו מכל מה שפסוק. פורק ממנו איבה שהיוצא מבי"ד חייב ישנא את הדיינין. וגול שמה יחייב תשלומין למי שאינו חייב והדבר עליו כאלו גדול. ושבועת שוא שמה יחייבונו שבועה שלא כדיון ונמצא מכשילו שבועת חנם: **ו** דהגם **ז** בהוראה. שכן זה הדבר לחושך עצמו מן הדיון שהוא ענין הפך ממנו. כי זה חושך עצמו מן הדיון מפני שצריך לפסקו במתון ובעיון גדול והדבר עליו לטווח. אבל הגם לבו בהוראה שחושב בעצמו כי יודע להורות בדין ולא יטעה הרי זה שוטה. נקרא שוטה מפני שהוא חכם בעיני ואין לך שטות גדול מזה כי תוקן להכיל ממנו. כי הכסיל ועושה בעירות הוא בעצמו יודע ומכיר כי לא חקר בדבר טובה ואינו חושב כי אינו שוטה. ויש תוקן לתועלתו כי אולי ישכח אל ה'. אך החכם בעיניו וגם לבו בהוראה מה תוקן בו מן מאחר שחושב כי הוא חכם איך יחזור לו כי יראה לו כמניח החכמה והדעת. וישע אע"פ שאמר כי הוא שוטה אין בכלל אותו הלשון שאינו ירא חטא. ועל זה הוצרך לומר כי הוא רשע שאם היתה בו ראת שמים לא היה אץ בדבריו כל כך (תשננה) [השננה] מוצהיה היא בבני אדם וקרוב הדבר לכל אדם לטעות. וגם החכם הגדול והמפולפל וגם רוח אע"פ שאמר כי הוא שוטה ולא ירא חטא עתה מוסיף ואומר כי מתוך גאווה וגסות הרוח וכי רוצה להשתרר לבו גם בהוראה כדי שיראו העולם שפוסק את הדיון מהרה ולהראות להם כי הוא חכם וימנעו שופט ואדון עליהם. וזאת היא מחשבתו הרעה. הנה כי שלש המדות האלה יל בגס לבו בהוראה ומורה מבלי אימה ופחד המקום ברחמיו יצילנו מהם: **ח** הוא היה אומר **ח** תדיר דן יחיד. גם זה מענין חושך עצמו מן הדיון כי אף על פי שמומחה [דן] ואפילו יחיד מדת חסידות היא שלא יעשה כן עד שיקח חברים שיורנו עמו ויסייעוהו וימצא חושך עצמו מן הדיון קצת שאין הכל עליו מושלן: **ז** שאין דן יחיד **ז** אלא אחד. ר"ל שאין דן יחיד אלא הקב"ה. ויש

רבינו עובדיה מברטנורא

לומר שאין בה דבר לבטלה אין לך כבוד תורה גדולה מזה. אי גמי המכבד ספר תורה ומכבד לומדי תורה והעוסקים בה כל אלו בכלל מכבד את התורה הן: **ז** החושך עצמו מן הדיון. במקום שיש גדול ממנו. אי גמי אומר לבעלי הדיון שיתפשטו: פורק ממונ איבה. שהיוצא מבי"ד חייב שונא לדיין שאומר בלבו לא היתן בוכותי: וגול. שמה יחייב ממונ שגול בא על ידו: **ו** ושבועת שוא. שמה יחייב שבועה למי שאינו חייב בה ונמצא מביא לידי שבועת שוא. אי גמי קרא תנא לשבועת שקר שבועת שוא כגון האומר לא ליתני ולזה דבשעת שבועה יצא מפה פי שוא: **ו** דהגם **ז** בהוראה. בלא עיון ובלא מחשבה: **ח** תדיר דן יחיד. אע"פ שיחיד מומחה יכול לזון. מדרכי החסידות הוא שאפילו מומחה לא יהא דן יחיד. ודוקא כשלא קבלוהו בעלי הדיון עליהם לדיין אבל קבלוהו בעלי הדיון עליהם. דן יחיד ואפילו מדרך חסידות: **ז** שאין דן יחיד **ז** אלא אחד. הקב"ה

לטרפון שזה הורגו וכיון שהכירו בו שהוא רבי טרפון הניחוהו וברח כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה ואמר אי לי שנשחמשת בכתרה של תורה שכל המשתמש בה אין לו חלק לעולם הבא. ואמר: **טעמי** משום דר' טרפון עשיר גדול היה והוא ליה לפיכסיה בדמיים ואמר: **גמי** בב"ב פרק ראשון (דף ה') רבי פתח פתח אצרות בשנת בצורת אמר יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה ובעלי התלמוד ועמי הארץ אל יכנסו. דחק ר' יונתן בן עמרם ונכנס אמר לו רבי פרנסיס אמר לו קרית לא שנית לא וא"כ במה אפרנסך. אמר לו פרנסיס ככלל וכעורב עמד ופרנסו לאחד שיצא אמר רבי אוי לי שנחתי ממוני לעם הארץ אמר לפניו ר"ש ברבי. שמה יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות (בכבוד) [מכבוד] תורה בדקו ומצאו כדבריו. א"י יכנסו הכל. ואף רבי אמר לפרנס בכבוד תורה. אלא בשני בצורות שמוצה לפרנס את מי שאין לו די מחסורו. והצריך יש לו לישול. אלא שלא היה רוצה רבי ליהנות מממונו לעם הארץ. ר' לטעמה דאמר רבי אין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ. ואע"פ יונתן בן עמרם לפניו משורת הדיון עשה דכיון שראה שלא היו מפרנסים אלא בעלי תורה. אמר א"כ בכבוד התורה הם מפרנסין ולא רצה ליהנות בכבודה של תורה ונראין דברים כי שמה אלו לא היו רוצים לפרנסו על מנת שהוא עם הארץ היה מפרנס בכבוד תורה שאין עון זה גדול מכל המצות האמורות בתורה שנא' וחי בהם ולא שימות בהם חוץ מן ה' הידועות וכן הוא מעשה דרבי אלעזר ברבי שמעון (ב"מ דף פ"ד) דאמר היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה (משל י' י"ד) ומפני שהיה זקן וקבל עליו יסורין והיה צריך ליוון ולהתפאות ולא היה לו במה. ואין לך צדקה מזו. אבל מי שהוא בריא ויכול לעשות מלאכה אסור לו ליהנות בכבוד תורה כל עיקר. ומה שאמרו מכאן למביא דורון לתלמידי חכמים מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב כוכבים לא אמרו אלא בדבר שהדייטות רגילין בו שכן דרך בני אדם להביא דורון לאדם חשוב אפילו הוא עם הארץ. ומה שאמרו חכמים (ברכה י"ג) הרוצה ליהנות יגנה כאלוהי זה המטיל מלאי לכים תלמידי חכמים ששכרן מרובה ומותר. והכתוב ג"כ פטרן מן מיני מסים וארנונות ואפילו כסף גולגלתא וכמה דברים הידועים על פי הקבלה שהקב"ה וזה בהם לתלמידי חכמים וכן סדר הענין ר"מ ד"ל: **ו** רבי יוסי אומר **ז** המכבד את התורה **ז** וי' כבוד תורה שלא יניח ספרים בקרקע ולא ישב בספסל וכנסא כנגדם בשוה והחדר על דברי תורה ומכבד אותה ויתב לומדיה שדבר ידוע הוא מהכרה הפסוקים והסברא שנותנת שכל מי שמדבר טוב על הטובים ועל החכמים שמוחזקין בו שהוא צדיק וכל הדן אותם לכף חובה ולוקח במעשיהם לומר שאינן מכוונים ואינו רואה להיות להם זכות וכשמדברין לפניו להרשעים מצדיק את מעשיהם בידוע שיש בו שמץ רשעות. ובוה אל תסתפק כי בזה הרב תוכל להבחין לכות האדם

בשוק קודם כל אדם שישפוט מכל מסים ועולים וארנוניות. ואפילו כסף גולגלתא חייבין הצבור ליתן עליו. ואפילו הוא עשיר ויש לו ממון הרבה יכול הוא לשאול בדין שיפטרנהו. ואם ת"ח חולה הוא ומדוכא ביסורין ומרבין העם להביא מנות גדולות מפני כבוד תורתו מצוה עליו שיטול ואין זה בכלל נאות מדברי תורה והוא לא אפי' לו להתפרנס בדך אחר. וכן ת"ח שמיני אותו הציבור עליהם פנס או ראש הסדר ומתעסק בצרכי צבור. מותר לו ליקח מהם פרס ואפילו שכן הרבה יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מונויות בריח ומתוך כך יהי גדול ויראוי ומאויים בעיניהם כדאשכחן בכ"ג דכתיב ביה הגדול מאחיו ודרשו חכמים גדולה מאחיו שיהי אחיו הכהנים מעשירים אותו משלהן. וחכמים הראשונים שהיו נמנעים מזה מרת חסידות היתה בהם אבל לא מן הדיון: **ו** **ז** המכבד את התורה. הדורש החסרות והיתרות שכתרה ומראה טעם כל קרן וקרן

112

רלא שכל פגנותיו יהיו לשם שמים. ובו סעיף אחד:

א לי הטור, ב סכה כו.
ג טור בשם רבנו יונה
בפרקי אבות.

א. (א) אם אי אפשר לו ללמד בלא שנת צהרים, יישן. הגה (ב) וכשנעזר משנתו אין צריך לברך אלהי נשמה (בית יוסף). ויש אומרים שיקרא קדם שישישן (ג) ויהי נעם (כל בו). **ובלבד שלא יאריך בה, שאסור לישן ביום (ד) יותר משנת הסוס שהוא שתין נשמי.** יואף בזה המעט לא תהא פגנותו להנאת גופו, אלא להחזיק גופו לעבודת השם יתברך, וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכון להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב ^(א*) בכל דרכיך דעהו, ואמרו חכמים כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והשינה והקומה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כלם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו, שאפילו היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו אינו משבח, (ה) אלא יתפון שיאכל וישתה כפי חיותו לעבד את בוראו. וכן אפילו לישב (ו) בסוד ישרים ולעמל במקום צדיקים ולילך בעצת תמימים, אם עשה להנאת עצמו להשלים חפצו ותאותו אינו משבח, אלא אם כן עשה לשם שמים. וכן פשיכה, אין צריך לומר שבזמן שיכול לעסק בתורה ובמצות לא יתגרה בשנה לענג עצמו, אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישן כדי לנוח מיגיעתו, אם עשה להנאת גופו אינו משבח, אלא יתפון לתת שנה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות, שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השנה. וכן בתשמיש אפילו בעונה האמורה בתורה, אם עשה להשלים תאותו או להנאת גופו הרי זה מגנה, ואפילו אם נתפון כדי שיהיו לו בנים שישמשו אותו וימלאו מקומו אינו משבח, אלא (ז) יתפון שיהיו לו בנים לעבודת בוראו, או שיתפון לקיים מצות עונה כאדם הפורע חובו. וכן בשיחה, (ח) אפילו לספר בדברי חכמה צריך שתהיה פגנותו לעבודת הבורא או לדבר המביא לעבודתו. כללו של דבר, חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקל כל מעשיו במאזני שכלו, וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת הבורא יתברך יעשהו ואם לאו לא יעשהו, ומי שנוהג כן עובד את בוראו תמיד:

באר היטב

6. בוראו תמיד. עין שאלות ותשובות דבר שמואל סימן קלח אינה דרך ישרה, אם לעסק בתורה ובתלמידים כל ימיו ונהנה מאחרים, או יהנה מיגיע כפו ויעסק בתורה בשבת לכר:

באר הלכה

רלא א (א*) בכל דרכיך דעהו. כתב בתשובת דבר שמואל סימן קלח, שאלה איזו היא דרך ישרה שיקב לו האדם, אם לעסק בתורה ולהרבות גבולו בתלמידים כל ימי השבוע ולהנות מאחרים, או להנות מיגיע כפיו ומלאכה נקיה כל ימי השבוע ולעסק בתורה לכד כל יום השבת ונאין פגנותו שלא ילמד כלל כל ימי השבוע, דהא פשיטא דמחזיב האדם על כל פנים לקבץ עתים לתורה בכל יום, כמבאר בסמ"ק קנה ובסימן רלח וביונה דעה סימן רמו, אלא פגנותו על יתר העת שפיוס איך יתנהג. וגם שאלתו הוא דווקא אם העסק שלו הוא נקי מפעולות גזל ורבות ואונאה, דאי לא הכי אין זה ספק כלל. אחי, דעסקים כאלו שוב אין נקרא נהנה מיגיע כפו אלא מיגיעת אחרים, ועוד, דמוטב להתבשר בעולם הזה ולקבל מאה מתנות ולא לעבר פעם אחד על לא דאורייתא של לא תגולו. ואעתיק בקצרה עקר תשובתו לשואלו. הלא ראתה עינו הכולל מה שכתוב בטור יורה דעה סימן רמו, בבית יוסף ובכ"ח ובכ"ז ובכ"ש כשם ספר ים של שלמה, ומכלם האריך למענות מהר"י קאר"י בספרו כסף משנה הלכות תלמוד תורה פרק (ה) [ג] וכו', אך הנראה לעניות דעתי, שאפילו הרמב"ם ז"ל יסכים בנדון דידן להחיות, דאין דנין אפשר משאי אפשר, וכיון שקפי צריך השעה והמקום אי אפשר לזה האיש החפץ בחיים להתקיים תלמודו בידו ולזכות בו את הרבים כי אם בספוק צרכיו על ידי אחרים, הרי הוא ככל המון הדינים והחכמים שקיז מקבלים שכן מתרומת הלשכה, כדגרסין בכתבות פרק שני דיני גזרות, והרמב"ם ז"ל פסק כן בהלכות שקלים פרק ד וזה לשונו, מגיה ספרים שבידו שלם ודינים שדנים את הגולנים נוטלין שכן וכו', ואם לא הספיקו להם, אף על פי שלא רצו מוסיפין להם כדי צדקן, להם ונשיהם ובניהם ובני ביתם, ואיך יעלה על הדעת שיורה כגון זה הרב ז"ל שיותר טוב לאדם לאחז בסכלות וחסרון החכמה כל ימיו, אשר הוא גרמא לכמה נזקין ומכשלות, תלמוד המביא לידי מעשה, ולמנע טוב מבקליו מפני חיותו נהנה מאת אחיו. ועין שם עוד מה שהאריך בענין זה, ולפלא על האבאר היטב שלא העתיק רק השאלה ולא התשובה:

משנה ברורה

ברוך תהיה, ואחר כך יאמר, לישועתך קייתי ה' ונדאמרו רבותינו זכרונם לברכה, דמתחלה לא היה אדם חולה כלל, אלא היה חולה בשוק ומתעשש ומת, עד שבא יעקב אבינו ובקש רחמים על הדבר:

רלא א (א) אם אי אפשר לו וכו'. עין לעיל בסימן ד סעיף טז ובמשנה ברורה שם: (ב) וכשנעזר משנתו וכו'. אפשר הטעם דנתקנה ברכה זו על מנהגו של עולם, שהקדוש ברוך הוא מחזיר הנשמות לבני האדם בבקר: (ג) ויהי נעם. משום סכנת מזיקין. וכתב הלבוש. שאין נוהגין בן: (ד) יותר משנת הסוס וכו'. עין לעיל בסימן ד סעיף ט"ז מה שכתבנו במשנה ברורה בשם המחצית השקל: (ה) אלא יתפון שיאכל וכו'. וראיתי לאנשי מעשה שקדם אכילה היו אומרים, הנני רוצה לאכל ולשתות כדי שאהיה בריא וחזק לעבודת השם יתברך לחי אדם: (ו) בסוד ישרים וכו' אינו משבח. ומכל מקום טוב הוא, דמתוך כך בא לשמה: (ז) יתפון שיהיו לו בנים וכו'. ועין עוד פגנות אחרות בסימן רמ סעיף א, ואחר פגנות הלב הן הן הדברים, ונתקנה לבא בפי: (ח) אפילו לספר בדברי חכמה. וכל שכן אם ספורו הוא בעניני משא ומתן, צריך שתהיה פגנותו לשם מצוה, דהינו שיהיה לו במה להתפרנס כדי שלא יבא לידי גזל. ואפילו אם הוא עשיר גדול שדי לו במקומו לפרנס עצמו ובני ביתו כל ימי חייו, גם כן יציר לפעמים במה שמשמחל להרבות עסקיו דבר מצוה, כגון שפגנותו להרבות בצדקה וגמילות חסדים על ידי זה, או שפגנותו לקח עסקים תחת רשותו כדי להמציא מלאכה לעניי ישראל שישתכרו להחיות נפשם, שכל זה הוא בכלל צדקה ומעלה ממנה, כמו שכתב הרמב"ם ומוכא ביונה דעה סימן (רנא) ורמט, ועין שם שהמחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מלאכה כדי שישתכר ולא יצטרך לבריות לשאל, הוא מקיים בזה המצות עשה דומטה ידו עמך והחזקת בו:

ב. בְּקֶדֶם שְׁלֵחַ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ ^(א*) יוֹכֵל לֵאכֹל פֶּתַח שְׁחָרִית אִם **יֵרָאֵת שָׁמַיִם** (הרב רבינו יונה פרק קמא דברכות): **הוא רגיל בו, (יא) וטוב שירגיל בו:** **ב טור מגמרא דספכה** (טו) [כו].

קנו סדר משא ומתן. ובו סעיף אחד:

א. אַחֲרֵי כֵן (א) יֵלֶךְ ^(*) לַעֲסָקוֹ, דְּכָל תּוֹרָה שְׂאִין עִמָּה מְלָאכָה ^[*] סוֹפָה בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עוֹן, כִּי הָעַנִּי יַעֲבִירֵנוּ עַל דַּעַת קוֹנוֹ. וּמִפְּלִ מְקוֹם לֹא בִּיעֲשֶׂה מְלָאכָתוֹ (ב) עֶקֶר אֵלָּא ^(*) עֲרָאִי, וְתוֹרָתוֹ קָבַע, וְזֶה וְזֶה יִתְקַיֵּם (ג) בִּידּוֹ. וְיִשָּׂא וַיִּתֵּן (ד) בְּאֻמוֹנָה. וַיִּזְהַר מִלְּהַזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם לְבִטְלָה, שֶׁבְּכָל מְקוֹם יִשְׁתַּזְכֶּרֶת

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

וענין שם שמספק, הלומד בישיבה בעת קבוע ומקבל פרס אם עולה, וענין שם שמאמר
קל השונה כ"ו מעוט הלכות שנים, וכן כתוב בספר המנהיג והביאור הרשב"ש בתשובה סימן
נב והסכים עמו, עין שם:

(א) לַעֲקֹמוּ. עֵין באר היטב. וכתב רבי יוסף כַּשֵּׁם מה"ר צמח, הרב בעלה"ה קשהיה הולך בדרך ונותנים לו שלום היה מסתכל שאם היה במקום טהור נזקק היה משיב עליכם שלום, ואם היה מקום מטמא היה משיב ברכה טובה, עד כאן לשונו: (ב) צֵרָא. עֵין באר היטב, וז"ל מגן אכרסם כמה שכתב במי שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו, ונרשם פרק

3. עֲרֵאִי. פְּרוּשׁ, שִׁיעֵשָׂה רַק כְּדֵי פְּרִנְסָתוֹ, וְהֶעֱקָר לִלְמַד תּוֹרָה. וּמִצּוֹת עָשָׂה לְהַדְבִּיק מִדַּר מַעֲשִׂיהֶם, רַמְבַּ"ם שָׁם:

באור הלכה

תפלת שחרית יקבע גם בין מנחה למעריב, שכןה יצא גם יד חובת למוד תורה בלילה. וענין למוד בין מנחה למעריב משמע גם במקרא ובכיתוב דף דו, אךס בא מן השדה בערב, הולך לבית הכנסת, אם יודע לקרות קורא, לשנות שונה, וקורא קריאת שמע ומתפלל וכו', עין שם, ועין כסימן א מה שכתבנו בשם השל"ה, ובצננותינו הרבים, כמה אנשים מרפים ידיהם מן התורה לגמרי ואינם חוששים לקבע אפלו זמן מועט ביום לתורה, והסבה הוא, מפני שאינם יודעים גדל החיוב שיש בזה, וכבר אמרו חז"ל, ותר הקדוש ברוך הוא על עון עבדו זה וגילוי עריות ושפיכות דמים ולא ותר על עון בטול תורה, ואיתא במדרש משלי פרשה י, אמר ר' ישמעאל בא וראה כמה קשה יום הדין, שעתיד הקדוש ברוך הוא לדון את כל העולם וכו', בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה, הקדוש ברוך הוא הופך את פניו ממנו ומצרי גיהנם מתבקרין בו כו', והם נוטלים אותו ומשליכין אותו לגיהנם. בא מי שיש בידו שני סדרים או שלשה, הקדוש ברוך הוא אומר לו, בני, כל ההלכות למה לא שנית אותם כו', בא מי שיש בידו הלכות, אומר לו, בני, תורת כהנים למה לא שנית, שיש בו וכו'. בא מי שיש בידו תורת כהנים, הקדוש ברוך הוא אומר לו, בני, חמשה חמשי תורה למה לא שנית, שיש בהם קריאת שמע תפילין ומזוזה, בא מי שיש בידו חמשה חמשי תורה, אומר לו הקדוש ברוך הוא, למה לא למדת הגדה וכו'. בא מי שיש בידו הגדה, הקדוש ברוך הוא אומר לו, בני, תלמוד למה לא למדת וכו', עין שם. והאיש אשר אינו מזרז את עצמו לקבע בידו לתורה בכל יום, בורא ישרא ריקם מכל, חס ושלום, ומה יענה ליום הדין, והחכם עיניו בראשו:

ב. ^(ג)יֹכֵל לֵאכֹל וכו'. מִשְׁמַע בְּשׂוֹר דִּיאַכֵּל אֲז רַק מַעֲט, עֵין שֵׁם:

קנו א [א+]^א סופה בטלה וגוררת עון. כתבו הספרים, שהו נאמר לכלל העולם, שאין כלם יכולים לזכות לעלות למדרגה רמה זו להיות עסקם רק בתורה לבדה, אבל אנשים יחידים יוכל להמצא בכל עת באפן זה וזהו שאמר בבכרות (לו) [לה] ע"כ. הריב עשו כ' שמעון כר יוחאי ולא עלתה כבודו, רוצה לומר, דווקא הריבה, והקדוש ברוך הוא בודאי ימצא להם פרנסתם. ובעין זה כתב הרמב"ם פרק יג מהלכות שמיין יויבחות, ולא שבט לוי בלבד וכו', עין שם. ובפרט אם כבר נמצאו אנשים שרוצים להספיק לו צרכיו כדי שיעסק בתורה, בודאי לא שיהי זה, ויששכר וחבלון יוכיח:

שער הציון

אותו היצר, יתבונן אלו הוא היה מתחייב לזון את חברו ולהלכישו לפי ערכו, מה היה אומר אז איזה דבר הוא הכרח:

ב ג. אם אין לו שאר משקין (כן משמע מרש"י):

קנו א. רמב"ם בהלכות דעות ובאבות: ב. כל אחד לפי ערכו: ג. וכדי שלא ירמה

עמך וכו' ואם הרבית תורה הרבית שכר והשכר לפי הצער ושמא תאמר עד שאקבץ ממון אחזור ואקרא עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי ואחזור ואקרא אם תעלה מחשבה זו על לבך אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם אלא עשה תורתך קבע ומלאכתך ארעי ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה וכתוב בתורה לא בשמים היא ולא מעבר לים היא לא בשמים היא לא בגסי הרוח היא מצויה ולא במהלכי מעבר לים היא לפיכך אמרו חכמים לא כל המרבה בסחורה מחכים וצוו חכמים הוי מעט בעסק ועסק בתורה.

לך דברי תורה נמשלו כמים שנאמר הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים אינם מתכנסין במקום סדרון אלא נוחלים מעריו ומתקבצים במקום אשבוך כך דית אינם נמצאים בגסי הרוח ולא בלב כל גבה לב אלא בדכא ושפל רוח שמתאבק בעפר רגלי החכמים ומסיר התאוה והענוגי חזון מלכו ועושה מלאכה בכל יום מעט כדי חיו אם לא היה לו מה יאכל ושאר יומו ודילו עוסק בתורה.

ר"ך וכל המשים על לבו שיעסק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה ח"ו חילל את השם ובזוה את התורה וכבה מאור הדת וגרם רעה לעצמו ונפל ח"ו מן העוה"ב לפי שאסור ליהנות בדין בעוה"ז אמרו חכמים כל הנהנה מדין נפל ח"ו מן העולם ועוד צוו ואמרו אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות וכל תורה שאין עמה מלאכה סופו במילה וגוררת עון וסוף אדם זה שיהא מלמדם את הבריות ומעלה גדולה היא למי שמתפרנס ממעשה ידיו וסרת חסידים הראשונים היא ובוה זוכה לכל כבוד וטובה שבעוה"ז ולעולם הבא שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב וכן אלו הדברים הם דברי הרמב"ם ז"ל וביותר האריך בזה בפ"י המשנה בפ"ד דאבות.

רמ"ז וגם לפי דבריו זהו בבריאי ויכול לעסוק באיזה מלאכה או באיזה מסחר ויכול להתיות עצמו אבל זקן או חולה או שאין לו שום פרנסה מותר ליהנות מתורתו ושיספיקו לו וכן אם הציבור אין רצונם ואין כבודם שהחכם יעסוק במלאכה או במסחר ודאי שמותר לו לקבל מהציבור בכדי שיחיה לו במה להתיות נפשו וכמו גזורי גזירות בירושלים שהיו נומלין שכן מתרומת הלישכה ואין לך שכר במילה יותר מזה וכווראי גם בימיו היו רבנים המתפרנסים מן הציבור כמ"ש בעצמו שם בפ"ד אלא שהוא גינה אותם שהם בעצמם קבעו להם חוקים על יחידים ועל קהלות והם בעצמם בקשו ממון ע"ש אבל אם הציבור קבלו עליהם חכם פלוני שישלמו לו כך וכך שכירות וכך וכך הכנסה ודאי דגם לדעתו היתר נמור הוא. ורבים

לך בשלשה סתרים זכו ישראל ואחר מהן כתר תורה והיא גדולה מכלם וכל איש מישראל יכול לזכות בה והיא שקודה כנגד כל המצות ואם עוסק בתורה ויש לפניו מצוה אם אפשר לעשותה ע"י אחרים לא יפסיק מלימודו ואם לאו יפסיק ויעשה המצוה וחזור ללימודו ותחלת דינו של אדם ת"ת ואח"כ על שאר מעשיו ולעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה וכתוך שלא לשמה יבא לשמה שיכיר האמת ורוקא שלא לשמה כמו לשם כבוד או לשם ממון וכיוצא בזה אבל הלימוד לקנות נוח ^ל שלא נברא ולשמה מקרי שלא לשום פנייה אלא משום שכן צוה הקב"ה וכ"ש במלמד לאחרים שצריך דוקא לשמה וק"ו בן בנו של ק"ו במחבר ספר ומכון לשם איזה פנייה טוב ממנו הנפל והמחבר יכולין רק לשם ד' ותורתו לבדה.

לך ואין דית מתקיימין במי שמתרפה עצמו עליהן ולא בלומדים מתוך עירון ומתוך אכילה ושתייה הרבה אלא כמי שממית עצמו עליה ומצער נופו תמיד ולא יתן שינה יתירה לעיניו ותנומה יתירה לעפעפיו וא"כ יודע שאם לא יישן כראוי לא יוכל ללמוד ועל זה נאמר בכל דרכיך דעתו ומי שרוצה לזכות בכתרה של תורה יזהר בכל דעותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה באכילה ושתייה ושיחת וכיוצא בהם אלא בדברי חכמה ודברי תורה כי אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה וכל בית שאין נשמעים בו דית בלילה אש אוכלתו (סנה"ד ז"ל) ובליחות הקטנים כמו משבועות עד ט"ו באב ילמוד מעט וממ"ז באב ואילך יוסיף ללמוד ומאן דלא מוסיף יאסוף חלילה וכל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק או שקרא ושנה ופירש ברצונו להבלי העולם והניח תלמודו ונחוה"ז בכלל כי דבר ד' כזה ואין לרבר הרבה בשיחת חולין שלא לצורך וכל המבטל התורה מעושר סופה לבטלה מעוני וכל המקיים את התורה מעוני סופו קיימה מעושר ואל יאמר האדם איך אלמוד בתורה הרי ארוכה מארץ מדה אך כבר אמרו חז"ל באבות לא עליך המלאכה לגמור ואי אתה בן חורין להבטל ממנה וכל אשר תמצא ירך בכחך ללמוד וללמד ולחזק בדקי התורה ולחזק הישיבות והת"ת עשה ויאיר אפלתך לעוה"ב וצדק לפניך יהלך וחסד ואמת יקדמו פניך.

לך וכתב הרמב"ם בפ"ג מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה לא יסיה דעתו לדברים אחרים ולא ישים על לבו שיקנה התורה עם העושר והכבוד כאחת כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורת אתה

ערוך

הלכות ת"ת סימן רמ"ז

השולחן

ב 39

מן ורבים וגדולים תפסו בכוונתו שאוסר לגמרי ליטול סמון בעד הרבנות והשיגו עליו בחזק יד וכתבו שאם היו נוהגין כן כבר נשתכחה תורה מישראל ועיי' ההספקות יגדיל תורה ויאדיר (כ"י) והתשביץ (ח"א סי' קמ"ז) האריך לחלוק עליו וכתב וז"ל ואם הרמב"ם ז"ל עוזר המזל והיה קרוב לסלכות ונכבד בדורו מפני רפואתו וחכמתו ולא היה נצרך ליטול פרס מהקהלות מה יעשו הרבנים והחכמים אשר לא באו לידי מדה זו הימנעו ברעב או יתנו מלכודם או יפרקו עול התורה מעל צוארם אין זאת כוונת התורה וכו' עכ"ל והביא ראיות רבות שגם בימי חכמי התלמוד רבים היו נהנים מהציבור ובסוטה נבי ר' אבהו דאימנו למיתבא ברישא ונתן המקום לר' אבא מפני שהיתה השעה רחוקה לו (מ') פירשי שם משום דמי שהושיבוהו בראש היו נותנין לו סתנות ומעשרין אותו כדכתיב והכהן הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו וכן בתענית באילפא ורי' (כ"ה:) ובגדרים (כ"י) מן שית מילי איעתר ריע ובהוריות (י') נתן דעתו להושיבן בראש כדי שיהיו מתפרנסים ממה שיהנו להם ע"ש וכל חכמי הדורות נהנו כן ודענ"ך גם הרמב"ם אינו חולק על זה דכשהציבור מקבלים עליהם להחזיקו ולנהוג בו כבוד פשיטא דזהו כבוד התורה ולא אסר אלא כשהחכם ממיל עליהם כמ"ש.

בא וז"ל רבינו הרמ"א שנהנו בכך מקומות ישראל שהרב שר העיר יש לו הכנסה וסיפיק מאנשי העיר כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני החמון ודווקא חכם הצריך לזה אבל עשיר אסור ויש מקילין עוד לומר דמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה שע"י זה יכולין לעסוק בתורה בריוח ומ"מ מי שאפשר לו להתפרנס היטב ממעשה ידיו ולעסוק בתורה מדת חסידות הוא וסתח אלפים היא אך אין זה מדת כל אדם שא"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחלים בה ולהתפרנס בעצמו וכל זה דשרי היינו שנוטל פרס מן הציבור או הספקה קבועה אבל אין לו לקבל דורונות מן הבריות והא דאמרינן כל המביא דורון לחכם כאלו מקריב ביכורים היינו בדורונות קטנים שכן דרך בני אדם להביא דורון קטן לאדם חשוב אפילו הוא ע"ה ושרי לית' למעום מהוראתו מעט כדי לברר הוראתו אבל ליקח מתנה דבר חשוב ממה שהתיר אסור ודאשתמש בתנא ח"ף וי"א דזהו המשתמש בשמות ומותר לצורבא מדרבנן לאדורעי נפשיה באחרא ולא ידעי ליה אם צריך הוא לכה עכ"ל (ובגמ' (כ"ח:) לית' דזכו המשתמש בפי שגס סלכות).

מב וגדולי אחרונים כתבו ביותר מזה וז"ל וראינו כל חכמי ישראל נוהגין ליטול שכרן מהציבור אומר אני מי שהוא בעל הישיבה ומרביץ תורה

ברבים וא"א לו לילך מביתו רק לדבר מצוה עון הוא בידו אם לא יקבל מאחרים אפילו יודע מלאכה וחכמה שיוכל ליינע בהן ולהרויח כדי לפרנס בני ביתו בזה יבזו לו באהבת התורה אכן אם יש לו סמון מכבר המספיק לו לחיות עצמו ולהלוותם בריבית וכדומה לזה שאין לו ביטול תורה ככל או לא יהנה משל ציבור אלא יניע כפו יאכל ומה שמקבל מן הציבור יוציא להוצאות ת"ת וגם מחוייבים ליקח מן החכם מעותיו ולהרויח בהם (ע"ך סק"ך כסס מסר"ל) וי"א עוד דאביד מותר לו לקבל מתנות גדולות עד שיתעשר (סס סק"כ) וכסס כ"ח) ויש מגמגמין בזה (ע"ך סק"ך) וצדיק באמונתו יחיה. **מב** דבר ידוע שאסור להרהר בד"ת במקומות המטונפים וכ"ש שאסור לדבר שם דברי תורה ולכן אסור לת"ח לעמוד במקום הטונפת לפי שא"א לו ברא הרהור תורה (נלכות כ"ד:) וכתב רבינו הרמ"א בס"ס זה דמ"מ מותר לו ליכנס למרחץ אף מתוך הלכה שאינה פסוקה ולא חיישינן שיהרהר דבמרחץ שומר עצמו מהרהור תורה עכ"ל ולא דמי למ"ש בא"ח סי' צ"ב שאין לעמוד בתפלה מתוך הלכה שאינה פסוקה זהו דוודאי לא יוכל לכיון בתפלה יפה אבל להרהר במידי דעלמא ביכולת לכיון שא"צ לזה כוונה כמובן (ע"ך סק"כ שטח כוס) ועוד דהא א"א באופן אחר דא"כ גם לבית הכסא לא יכנס מתוך הלכה שאינה פסוקה ומה יעשה כאשר יצטרך באותה שעה ואם ח"ו דלאונסו יכוין מה יעשה בזה וכן מפורש בזבחים (ק"כ:) (וכסס האריז"ל כתב סגולס לזה שילמד התכדלו מכלולים וכו' כפ"ך ע"ך כ"ח סי' ג').

מד איתא בשבת (ק"י:) אמר אב"י תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכת עבידנא יומא מבא לרבנן ולכן כתב רבינו הרמ"א בס"ס זה דכשמיים מסכתא מצוה לשמוח ולעשות סעודה ונקראת סעודת מצוה עכ"ל וגם לאחרים שלא לסדו הוה סעודת מצוה (ע"ך סק"ך) כדמוכח מהך רשבה ומשמע במ"ק (ט') שביכולת לשייר מעט מהסיום על איזה יום המוכשר ע"ש ואומרים קדיש דרבנן והדרן ע"ך וזכורים עשרה בני ר"פ ותפלת הערב נא (סס) ויכולים לשמוח כמה ימים כדמוכח מהך דמ"ק ע"ש.

מה ודע שהמהרש"ל בישי"ש (כ"ק פ"ז סי' ל"י) רצה להורות שיאמרו על סיום מסכת שהשמתה במעונו וכתב שכשהורה כך נתבטלה השמחה בעניין רע וסר ואז ראה שאין לחלוק על הקדמונים ע"ש ולפע"ך א"א כומר כלל שהשמחה במעונו בשבין איזה לשון הוא בסעודת נשואין והו"ל לומר שהשמחה בכאן אלא הפירוש להיפך דבעוה"ז אין שמחה שלימה דשמחת נשואין הוא מפני שהאדם קיים כמין וזא כאיש ואלמלא היה האדם דו לעולם לא היה צריך לישא אשה ולהוליד בנים זהו שאסרו חז"ל

לענין השתדלות והתעסקות שיש להתעסק קודם בדבר ישיבה שהוא במדינה זו הצלה מכפירה ומכל איסורין שבתורה לא רק על אלו הילדים אלא גם לדורות הבאים, שלכן ברוב הפעמים הישיבה קדים, ורק אם להישיבה אין שום חשש כלל ולהמקוה יש חששות המקוה קדים. וכתר"ה שהוא רב העיר ועליו מוטל לראות בכל צרכי העיר צריך להחליט כשצריכין לעשות גביית ממון עבור הישיבה וגביית ממון עבור מקוה איך הוא העובדא לפ"מ שכתבתי וכפי שיחליט יורה לעשות הוא נאמן וכן יצטרכו לעשות.

ידידו מוקירו,

משה פיינשטיין

סימן קמז

בענין קבלת פרס לפרנסתם מהכוללים כדי שיוכלו להתגדל בתורה

ט"ז אלול תשכ"ד.

מע"ב ידידי מר אהרן יהושע דאראבנער שליט"א.

הנה בדבר ת"ח הרוצים להתעסק בתורה ולהחכים בה בדיעת התורה בכמותה ואיכותה ונהגים לפרנסתם ממה שנוטלים פרס בכוללים וכן הרבנים הנוטלים פרס והמלמדים עם תלמידים וראשי הישיבות הנוטלים פרס לפרנסתם אם שפיר עבדי או שיש מה להרהר אחר זה ויהיה מדת חסידות שלא להתפרנס מזה אלא ממעשה ידיו. הנה ודאי שפיר עבדי דכן איפסק ברמ"א יו"ד סימן רמ"ו סעיף כ"א שאפילו בריא מותר ומותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה שעי"ז יכולין לעסוק בתורה בריות. והש"ך סק"כ הביא אף מהכ"מ שפסק כן אפילו אם נימא שאין כן דעת הרמב"ם משום שכל חכמי ישראל קודם זמן רבנו ואחריו נוהגין ליטול שכרם מהצבור, ואף אם לדינא הלכה כרמב"ם הסכימו כן חכמי הדורות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך שאילו לא היה פרנסת הלומדים והמלמדים מצויה לא היו יכולין לטרוח בתורה כראוי והיתה התורה משתכחת מישראל ובהיותה מצויה יוכלו לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר והוא לשון הכ"מ בפ"ג מת"ת ה"י בסופו. וכן הביא ממהרש"ל שכתב ואמת שאם לא כן כבר היתה בטלה תורה מישראל כי א"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה וגם להתפרנס ממעשה ידיו. ומסיק יותר דעון

הוא בידו אם לא יקבל מאחרים אפילו יודע חכמה ומלאכה שיוכל ליגע בה ולהרויח כדי לפרנס את ביתו בזה יבזו לו באהבת התורה ולומדיה כי א"א שיבטל מלמודו עי"ש, ולכן הוא דין ברור ופשוט שנתקבל בכל הדורות אם מדינא אם מתקנה דעת לעשות לה' הפרו תורתך שמותר לעסוק בתורה ולהתפרנס מקבלת פרס או ממה שהוא מלמד תורה לאחרים או שהוא רב ומורה הוראה, ואין להמנע מזה אפילו ממדת חסידות. ואני אומר כי אלו המתחסדים מצד שיטת הרמב"ם הוא בעצת היצה"ר כדי שיפסיק מללמוד ויעסוק במלאכה ובמסחר וכדומה עד שלבסוף הם שוכחים אף המקצת שכבר למדו ואינו מניחם אף לקבוע זמן קצר לת"ת. כי אם הראשונים כמלאכים אמרו שא"א לעסוק בתורה ולהחכים בה כשיעשה מלאכה להתפרנס ממעשה ידיו, כ"ש בדורנו דור יתמא דיתמי וגם אין לנו הנשים צדקניות שירצו לסבול עוני ודחקות כבדורותם, שודאי א"א לשום אדם להתגאות ולומר שהוא יכול לעשות מלאכה ולהחכים בתורה. לכן לא יעלה על מחשבתך עצת היצה"ר שיש בקבלת פרס דלומדים בכוללים ופרס דרבנים ומלמדים וראשי ישיבה איזה חטא וחסרון מדת חסידות, שהוא רק להסית לפרוש מן התורה. ומי יתן והיו גמצאים אנשים מתנדבים לפרנס הרבה ת"ח היו מתרבים בני תורה גדולי ישראל ובעלי הוראה כרצון השי"ת שאין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה.

ידידו מברכו בכוח"ט.

משה פיינשטיין

סימן קיז

בדבר בענקעט לכוונת אספת כספים לדבר מצוה אם מותר לכבוד נכרי וברבר פארלע מיטינג בבית נכרי לדבר מצוה

כ"א טבת תשכ"ו.

מע"כ ידידי הנכבד מוהר"ר זבולון לאשער שליט"א.

בדבר לעשות פארלע מיטינג בבית נכרים אף לצורך מצוה נראה שאסור, משום שאיכא איסור לעשות משתאות בבית נכרים אף לאכול שם דברים המותרין ולשתות שכר וי"ש ומשקין המותרין, שהרי

אינני כותב דברים מלבי רק ממה שקלטה נפשי מספרים
הקדושים, השי"ת יהי בעזרו שיצא לשלום שלם מן השבר והשפיכה
שלו בתורתו וזכות אבותיו מסייעתו.

הנני חותם מעין הפתיחה בברכת כתיבה וחתימה טובה בסשצ"ג
לאלתר לחיים טובים ולשלום ברוחניות וגשמיות כנפשו ונפש תדרשנו
לטובה דוש"ת באהבה המצפה לחסדי השי"ת
יעקב ישראל קניבסקי

פריסת שלו' למע"כ אביו הרה"צ אדמו"ר שליט"א וכיון שאחז"ל
אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך הנני מברך בכל לבי ברכת כוח"ט
בסשצ"ג לאלתר לחיים טובים ומאושרים ברו"ג.
יכתוב לי מכתב נא להודיעני בתוכו אם נתקבלו הספרים
ששלחתי לידי"נ.

נב

בענין השתדלות ומתנת ב"ו

בעה"י אור ליום ד' כ"ב למב"י התשכ"ג
אין בכחי להשיב על מכתבים ומ"מ אמרתי להשיב הפעם.

התורה התירה השתדלות דכתיב ובכל אשר תעשה. וקניית
כרמים הגרלה אינה שונה משאר השתדלות, אבל מצד המציאות אין
זה כדאי כי הקונה יושב ומצפה על דבר שאינו מצוי כלל וכלל שהוא
הוא יהא הזוכה ובא רק לידי כאב לב וכו'.

← מה שכתב שאין רצונו ליהנות ממתנת ב"ו, ע"פ רוב אין זה כלל
מחמת מדת הבטחון אלא מחמת הגאווה והגאון והכבוד המדומה.
ואם אינו מוצא דרך להתפרנס כפי ההכרח ואינו נוטל צדקה הרי
הוא כשופך דמים כמבואר בגמרא וביו"ד סי' רנ"ה סעי' ב' ע"ש.

וה"ה מי שא"א לו להשיג פרנסתו אא"כ יתבטל ח"ו בתורה
דודאי צריך ליטול מתנת ב"ו ולא להתבטל מתורה ועי' קונטרס

שאלתות להגר"ח מולווין זצ"ל אות נ' ע"ש דברים ברורים ומאירים בזה.

וה"ה אם יכול להתפרנס בדוחק עצום אלא שע"י הדוחק ודקדוקי עניות סוכל יסורים ואין דעתו פנוי לעסוק בתורה כראוי בודאי ראוי וצריך ליהנות ממתנת ב"ו כדי שיוכל להנות בתורת ה' כי היסורין שסובל מחמת אי לקיחה מב"ו, אינם יסורין של אהבה אלא יסורין של גאווה וכבוד. ויש דרך בזה ליחידים בדור [בצדקות ובקדושה] כרפב"י. ולרפב"י לא הי' מהנהגתו שום הפרעה ח"ו לתורה ועבודה, ובלא"ה אין הנהגת רפב"י ענין לנד"ד ואכמ"ל.

והשי"ת יעזור לו פרנסה בריוח וללמוד תורה"ק מתוך הרחבה
יעקב ישראל קניבסקי

נג

השלך על ה' יהבך

בעה"י יום א' פ' בשלח התשמ"א.
לכבוד ידידינו היקר הרח"ג ר'... שליט"א.

הנני חוזר על מה שכבר כתבתי למע"כ שאין לדאוג כלל כי העוה"ז הוא עולם התמורות ומה שאדם חושב היום כאילו המצב אבוד ח"ו הנה אחר זמן מסתדר הדבר באופן היותר מועיל, ע"י סיבה שלא עלתה על דעתו כלל, וכן ראיתי בעיני כמה פעמים.

ואני מקוה שגם אצל כבודך יסתדרו אי"ה כל מה שמעיק עליך, בעה"י, ואי"ה בנך הגדול ודאי יתחתן אי"ה בזמן לא רחוק, ואח"כ כל שאר יוצאי חלציו לאט לאט כמו בשאר משפחות ישראל.

ואבקשה מאוד מכת"ר שיתנהג כשורה, להתעסק בפרנסתו, ולא להזניח ח"ו, כי השעמום מחריב את האדם. וגם להתאמץ להגיד הדף גמרא כדרכו שהי' בעבר.

הכלל, כתיב השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך, ובכל לבי אברכהו שיצליח בפרנסה, ויחתו כל יו"ח בזמנם אי"ה, ועוד יבואו